

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS

Avaliku õiguse instituut

Svjatoslav Podgornõi

**Ülekriminaliseerimine Eestis majandussüütegude näitel alates
Karistusseadustiku kehtestamisest.**

Magistritöö

Juhendaja: dr.iur. Jüri Saar

2014

Tallinn

Kasutatud lühendid:

GRECO – Group of States Against Corruption

HasMS – Hasartmänguseadus

HÕS – Haldusõiguserikkumiste seadustik

KarS – Karistusseadustik

KarSRS – Karistusseadustiku rakendamise seadus

KrK – Kriminaalkodeks

KrMS – Kriminaalmenetluse seadustik

MKS – Maksukorralduse seadus

PS – Eesti Vabariigi Põhiseadus

RT – Riigi Teataja

VTMS – Väärteomenetluse seadustik

VPTS – Väärtpaberituru seadus

Sisukord

Kasutatud lühendid	2
Sissejuhatus	4
1. Ülekriminaliseerimise probleem	10
1.1 Ülevaade ülekriminaliseerimise teooriast	10
1.2 Ülekriminaliseerimise teooria rakendamise analüüs kohtuotsuse näitel	16
1.3 Ülekriminaliseerimise tõttu algatatud karistusõiguse revisjon Eestis	21
2. Ülekriminaliseerimise indikaatorid Eestis	26
2.1 Karistusõiguse 2001. aasta reform	26
2.2 Ülekriminaliseerimise probleemi kujunemine karistusseadustikus	29
3. Majandusalased süüteod Eestis alates karistusseadustiku jõustumisest	41
3.1 Majandusalaste süütegude olemus	41
3.2 Majandusalaste süütegude ülekriminaliseerimise indikaatorid	50
Kokkuvõte	56
Abstract	60
Kasutatud kirjanduse loetelu	64
Kasutatud normatiivaktid	66
Kasutatud kohtuotsused	68
Avaldamata allikad	68

Sissejuhatus

Karistus on kriminaalõiguse algmõiste. Kriminaalkaristus kirjeldab rahva kultuuritaset ja ühiskonna tegevust ja püsivust kõige enam. Ühiskonnas karistamisõiguse delegeerimine riigivõimule alati tekitab vaidlusi karistuse asjakohasuse ja selle ulatuse üle¹.

KarS § 3 lg 2 kohaselt süüteo liigid on kuriteod ja väärteod. Kuritegude ja väärtegude eristatakse õigushüve intensiivsuse alusel. Väärteod on õigushüve vähem riivavad süüteod, kuriteod riivavad õigushüve rohkem.

Kõrvuti eksisteerib kaks karistusõigust: põhi- ja haruõigus. Esimene neist paikneb KarS-s, teine harukondlikes seadustes, täpsemalt nendes sisalduvates väärteokoosseisudes. Süsteem näib töötavat: vajaliku seaduse leidmine ei ole arvutiajastul probleem ning kogu regulatsiooni sisaldumine ühes seaduses hõlbustab selle rakendamist.²

Eestis ülekriminaliseerimise probleemist teatas Riigikohtu esimees Märt Rask oma 20. mai 2010. a kõnes Riigikogus ja oma ettekandes pööras süvendatud tähelepanu mõningatele karistusõiguse aspektidele. Riigikohtu kohtupraktika analüütikute kogutud andmetel sisaldas 2010. aastal Eesti õiguskord kokku veidi alla 1300 erineva süüteokoosseisu³.

Eesti elanikest on 55,6% kantud karistusregistrisse. Kehtiv karistusseadustik võeti vastu 2002. aastal ja seda on peaaegu poolsada korda üsna ulatuslikult muudetud. Kujunevas õiguskorras on suhteliselt kiired õigussüsteemi muudatused paratamatud, kuid õigussüsteemi stabiilsus on väärtus, mida iga järjekordne muudatus kahjustab⁴.

Märt Raski jaoks ülekriminaliseerimise piisavaks põhjuseks oli süüteokoosseisude arv ning Eesti elanike karistusregistrisse kandmine. Oluliseks mõjufaktoriks ülalmainitud arvnäitajate muutmisele on järjepidev väärteoõiguse sisetungimine kriminaalpoliitikasse ning vabadus, millega kantakse isikuid karistusregistrisse. Kuritegude ja väärtegude eristamine toimub nende eest seaduses ette nähtud karistuse järgi, mis ühtlasi peegeldab seeläbi ka teo sisulist raskust (RKKK 3-1-1-4-04).

¹ J. Sootak. Kuriteomõiste ja õiguslik kriminaalõigus. Kolme-elementidest kuriteomõistest karistusseadustiku üldosa eelnõus. Juridica, 1998, nr 1.

² J. Sootak. Kaks aastat karistusseadustikku - uus õigus ja uued probleemid? Juridica, 2005, nr 1.

³ XI RIIGIKOGU STENOGRAMM VII ISTUNGJÄRK Neljapäev, 20. mai 2010 Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1274339100#pk6500>

⁴ Ibid.

Märt Rask ei leidnud midagi uut kriminaalpoliitikas, sest esimest korda termin „ülekriminaliseerimine“ oli mainitud juba 1962. aastal Harvard Law Review artiklis, kus Sandford Kadish märkis, et „kriminaalseadusi *ülekriminaliseeritakse* teadlikult ja selle eesmärgiks ei ole konkreetse õigusvastase käitumise lahendamise õigusnormi kehtestamise teel“⁵.

Eestis annavad ainuüksi KarS-i eriosa peatükkide nimetused – isikuvastased süüteod, rahvatervise vastased süüteod, intellektuaalse omandi vastased süüteod, selge arusaama, millist elulist valdkonda konkreetne peatükk käsitleb.

Sama põhimõtte tekitab ka haruõigusaktide puhul, iga haruldane õigusakt on välja antud konkreetse õigusvaldkonda reguleerimiseks - nt. alkoholiseadus, autoriõiguse seadus, autoveoseadus, liiklusseadus jne. Haruõiguse õigusaktidest 2010 aastal oli kokku 148 seadust, mis sätestasid mõne süüteokoosseisu⁶.

Majanduse valdkonda reguleerimiseks kehtestatud süüteokoosseisud on sätestatud nii KarS-s kui ka haruaktides. Majandustegevuse valdkonda karistuse teel reguleerivad õigusnormid on impersonaalsed, see tähendab majandussüütegude toimepanemine rikub eelkõige riiklikku haldustegevust ning sääraseid süütegusid tuvastavad ja hakkavad menetlema haldusinstitutionid ise.

Tänapäeva kriminaalõiguse kõige suurem probleem on see, et meil on seda liiga palju. Käesolevas magistritöös soovib autor formuleerida miks ülekriminaliseerimine üldse toimub ja teeb seda majandusalaste süütegude näitel.

Autori jaoks kõige suuremaks väljakutseks oli rakendada ülekriminaliseerimise teooriat majandustegevuse valdkonnas, luua normatiivne raamistik selleks, et eristada millised majandusalased süüteod on tänapäeva valguses üldse põhjendatud ja millised neis toodavad ülikriminaaliseerimist.

Selle teooria rakendamine on põhimõtteliselt alus kriminaliseerimise tendentsi ümberpööramiseks tagasisuunas, vähendades sel teel kriminaalseid karistusi majandustegevuse valdkonnas.

⁵ H. Kadish. Legal Norm and Discretion in the Police and Sentencing Processes, 75 HARV. L. REV. 904, 909 1962.

⁶ T. Reinthal „Karistusõiguse suund-ülekriminaliseerimine?“ Juridica, 2010, nr 10.

Ülekriminaaliseerimine majandustegevuse valdkonnas on kahjulik mitmel põhjustel. Esiteks riigis toimub karistamise tohutu kasv. Ülekriminaaliseerimine on taunitav juba seetõttu, et see toodab liiga palju karistusi. Teiseks üleliigne karistusõiguslik ekspansioon põhjendab karistuste täideviimisega seotud probleeme.

Näiteks majandusalaste süütegude eest vabadusekaotuslike karistuste rakendamine on tihtipeale põhjendamatu, sest majandusele tekitatud kahju jääb sel juhul heastamata. Keskne probleem karistusega majandusalaste süütegude eest on analoogne kriminaalõiguse keskse probleemiga - meil on liiga palju kriminaalõigust.

Autor on seisukohal, et riik tekitab palju kriminaalkaristusi ja paljud neist on ebaõiglased. Karistused võivad olla ebaõiglased erinevatel põhjustel. Ülekriminaliseerimise teema aktuaalsus seisneb selles, et paljud karistused Eestis on praegu ebaõiglased oma ülemäärasuse tõttu. Karistused võivad olla ebaõiglased ka siis, kui nad on kehtestatud käitumise eest mille eest karistamine on ühiskonna poolt täiesti aktsepteeritav. Aga eksisteerib palju ebaõiglaseid karistusi ka teistel põhjustel.

Märkimisväärne hulk karistusi on ebaõiglased, sest need on kehtestatud tegude eest, mis ei pea kriminaliseeritud üldse olema. Eestis on palju karistusi ja palju kriminaalõigust. Tegelikult Eestis on tohutul hulgal neid mõlemaid, kuid ilma teooriata niimoodi rääkida ei ole võimalik.

Ülekriminaliseerimise teooria aitab otsustada, kui palju on palju. Teooria võimaldab otsustada, millised indikaatorid aitavad konstrueerida raamistiku ja panna paika piirid, mille ületamine peegeldab majandustegevuse valdkonda ülekriminaaliseerimist.

Selles töös kasutatav metoodiline lähenemisviis peab aitama kaitsta argumenti, et Eestis on liiga palju kriminaalõigust ja karistusi majandustegevuse valdkonnas. Uuringu autor keskendub probleemile, kuidas palju kriminaalõigust produtseerib ülekriminaliseerimist.

Töös autor soovib käsitleda peamise uurimisprobleemina majandusalaste kuritegude ülekriminaaliseerimist tänapäeval, mistõttu pärast 2001.aastal toimunud kriminaalõiguse reformi kasvas karistatavate tegude koguarv majandustegevuse valdkonnas. Autor soovib välja selgitada, kuidas Eesti kriminaalõiguse valdkonnas toimunud 2001. aasta reform mõjutas majanduskuritegevuse ülekriminaliseerimist tänapäeval.

Teostatav uuring on oma olemuselt rohkem epistemoloogiline (tunnetuslik), kui ontoloogiline, sest magistritöö eesmärgiks on empiirilise analüüsi teel kaardistada tänapäeva kriminaalõiguse teadmise allikaid, mitte kriminaalõiguse üldist olemust.

Eesmärkide saavutamise metodoloogiliseks instrumendiks kasutab autor kvalitatiiv- ja kvantitatiiv (nn. segatud) meetodeid. Kvalitatiivmeetodit kasutatakse eelkõige õigusallikate (seadused, õigusteadlaste arvamused) interpreteerimisel ja kvantitatiivseid meetodikaid rakendatakse õigusaktide uurimisel.

Püstitatud uurimisküsimused on seotud püstitatud hüpoteesiga. Ülekriminaliseerimine ei ole uus probleem, mis alles nüüd tekkis. On võimalik, et pärast 2001. aasta kriminaalreformi toimunud majanduskuritegevuse ülekriminaliseerimine oli empiiriliselt determineeritud, kuid autor loobus selle probleemi õigusajaloolisest käsitlesest.

Antud magistritöös püstitatud peamised uurimisküsimused, millele soovitakse teostatud empiirilise analüüsi vastust leidma on:

- 1) Kuidas on võimalik kaardistada ülekriminaliseerimist Eesti kriminaalõiguses?
- 2) Millised näitajad viitavad sellele, et terve kriminaalõiguse valdkond või selle osa on ülekriminaliseeritud?

Küsimusele vastuste leidmiseks eelkõige analüüsitakse õiguslast kirjandust, õigusallikaid ning muid allikaid. Kogu Eestis kehtivat karistusõigust ühe magistritöö uurimisraamis käsitleda on raske ja praktiliselt võimatu, seetõttu uurimisraami fookus keskendub peamiselt karistustel, mis paiknevad KarS-i 21. peatükis ja muudes haruaktides. Magistritöös keskendutakse õigusnormidel, mis käsitlevad majandusalased süütegusid KarS-s ning haruaktides.

Autorit ajendas majandusalastest süütegudest Eestis kirjutama isiklik töökogemus Maksu- ja Tolliametis. Teenistuse käigus autor puutub tihti kokku probleemiga, et tänapäeval kehtivad karistused ei täida oma karistusõiguslikke eesmärgi.

Karistuste üldine paindlikkus viib karistuste hajutamiseni ning reaalne karistuse mõju jääb süüdimõistatud isikule ja ühiskonnale tervikuna avaldamata. Majandusalased süüteod moodustavad KarS-s eraldi osa. Sisulise keerukuse tõttu on majandusalaseid karistusi üsna keeruline rakendada praktikas.

Kriminaalasja lahendavad kohtud on pädevad tuvastama kõiki juriidilisi fakte, mis vastavad kuriteo koosseisulistele tunnustele. Kriminaalmenetlus kui riigi reaktsioon kuriteo toimepanemisele ei ole sõltuvuses haldusmenetlusest⁷.

See omakorda tähendab, et kuriteo sooritanud isiku suhtes on võimalik rakendada haldusvahendid (või haldusmenetluse efektiivsust või haldusmenetluse läbiviimist tagavaid sunnivahendid).

Näiteks haldusmenetluses määratud sunniraha suurus ületab väga tihti määratud trahvi summa suurust, kuid sunniraha ei peeta karistuseks kriminaalõiguslikkus mõttes. Samuti loa äravõtmine haldusmenetluses riivab palju enam isiku õigusi, kui tema trahvimine väärtemenetluses. Nimetatud probleemid on ülekriminaliseerimise kaudsed tunnused, mis otseselt ei ole karistusõigusega kuidagi seotud, kuid neid esineb üsna tihti.

Kõik ülalmainitud juhtumid on reaalne protsess, mis hakkas toimuma pärast 2001. aasta kriminaalõiguse reformi. Kas nimetatud probleemid esinesid ka varem autor ei ole uurinud, sest see väljuks uurimisparadigma piiridest.

Riiklik „*ultima ratio*“ majanduse valdkonnas on üüratu, karistusi kohaldatakse ebaproportsionaalselt süüle ja eelkõige tänu väärtekaristustele toimub hiiglaslik ülekriminaliseerimine majanduse valdkonnas.

Magistritöö koosneb peatükkidest ja alapeatükkideks, mis moodustavad ühe terviku. Esimese peatüki esimeses alapeatükis annab autor ülevaade ülekriminaliseerimise teooriast. Peatüki teises alapeatükis analüüsitakse ülekriminaliseerimise teooria kohtuotsuse näitel ning kolmandas alapeatükis toob autor välja, kuidas 2011. aastal alustatud karistusõiguse revisjon võib mõjutada ülekriminaliseerimisele.

Teise peatüki esimeses alapeatükis autor lühidalt kirjeldab 2001. aasta kriminaalõigusliku reformi tagamaad ning teises alapeatükis kaardistab üldisi ülekriminaliseerimise indikaatoreid kehtivas kriminaalõiguses KarS-i näitel.

Käesoleva töö kolmandas peatükis toimub majandusalaste süütegude põhjalik analüüs lähtuvalt ülekriminaliseerimise teooriast. Kolmanda peatüki esimeses alapeatükis tuvastatakse majandusalaste süütegude olemusest kriminaalõiguses, otsitakse nende ülekriminaliseerimise põhjusi. Teises alapeatükis autor toob välja peamised indikaatorid, mis võivad iseloomustada majandusalaste süütegude ülekriminaliseerimist Eestis.

⁷ J. Sootak ja P. Pikamäe. Karistusseadustik : kommenteeritud väljaanne. Tallinn : Juura, 2009, lk 893

Töö lõppeb kokkuvõttega, kus väljendatakse peamisi seisukohti ülekriminaliseerimisest ja tehakse vastavad ettepanekud.

Magistritöös kasutatakse kõigepealt võõrkeelset- ja eestikeelset kirjandust. Peamisteks magistritöö allikateks on seadused, kohtuotsused, väljaanne „Juridica“, KarS-i kommenteeritud väljaanne, võõrkeelne kirjandus (s.h. ka interneti allikad).

Palju inspiratsiooni töö kirjutamisel andis Douglas Husaki teos „Overcriminalisation“.

Magistritöö üldiseks eesmärgiks on näidata ülekriminaliseerimist majandustegevuse valdkonnas ja pakkuda võimalikud lahendused juhul, kui tõepoolest majandusala sätteid on ülekriminaliseeritud.

Autor soovib tänada antud magistritöö juhendajat Juri Saart koostöö eest, mille käigus tehtud asjakohased märkused aitasid käesoleva magistritöö valmimisel.

1. Ülekriminaliseerimise probleem

1.1. Ülevaade ülekriminaliseerimise teooriast

Tuginedes John Rawlsile, igasugune karistusõiguslik sund liberaalse demokraatiaga riigis saab olla õigustatud ainult sel juhul, kui kõik ühiskonna liikmed on seda aktsepteerinud lähtuvalt ratsionaalse valiku tingimustest⁸.

Kindlasti side karistusõigusliku vastutuse ja poliitilise filosoofia vahel peab olema arendatud, üks õigustatult võib oodata karistusõiguslike meetmete kehtestamist riigi poolt ja teises jätkuvalt võivad toimuda filosoofilised arutlused karistuse olemuse üle⁹.

Kahtlemata kriminaliseerimise tase mõjutab õigusriigile destruktiivselt¹⁰. Karistus kui kriminaalõiguse olulisim mõjuvahend alati olnud diskussioonide allikaks. Kuigi karistuse produtseerivad õigusnormid ja nende vajalikkus aina rohkem muutub ühiskondlikuks probleemiks.

Üldteada ühiskond ei saa ise otsustada selle üle, millised teod tuleb lugeda õigusrikkumiseks ja millised mitte. Ühiskonna asemel tegelevad selle probleemiga liberaalses demokraatlikus riigis seadusandjad, kelle kätte on valijate poolt usaldatud võim kehtestada õigusnormid kriminaalõiguse valdkonnas. Kuigi uued regulatsioonid, mis on rutiinselt täidetavad pinnapealse keelekasutusega näitavad seda, et iga inimene, kes neid rikub, muutub kriminaalse vastutuse subjektiks. Faktorid, mis panevad seadusandjaid õigusrikkumiste puhul eelistama tsiviilsanktsioonidele pigem kriminaalseid sanktsioone on allikas poleemikale ja ebakindluse tekitamisele ühiskonnas¹¹.

Näiteks H-J Hirschi poolt Saksa karistusõiguse põhjal oli tehtud tähelepanek, et kui ühiskonnas kerkib esile mingi kas tõeline või ainult näiline pahe, siis pööratakse pilk kohe (karistus) seadusandja poole. Poliitilistele jõududele on karistusseadusandlus kõige kiirem ja odavam viis tõestada, et midagi rahva kaitseks tehakse¹².

⁸ J. Rawls. Political Liberalism. New York: Columbia University Press, 1993.

⁹ W.A. Edmundson. The Duty to Obey the Law. Lanham, Md.: Rowman & Littlefi eld, 1999.

¹⁰ D.Husak. Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law. Oxford University Press, 2008, p.13.

¹¹ K. Hawkins. Law as Last Resort: Prosecution Decision-Making in a Regulatory Agency. Oxford: Oxford University Press, 2002.

¹² P. Pikamäe. Karistusseadustiku eriosa probleeme: õiguspoliitilised lahendused ja edasine areng. Juridica, 2005, nr 2.

Pidevad muudatused esiteks KarS-i eriosas näitlikustavad, et selle koostamisel oli vähe tähelepanu pööratud karistusõigusliku vastutuse ja poliitilise filosoofia detailidele. Üheks põhjuseks võib nimetada asjaolu, et eriosa süsteem on tihedalt seotud õiguskorra traditsioonide, regulatsioonide ja varasema kohtupraktikaga.

Kui palju lähtuti varasemast praktikast 2001. aasta reformi läbiviimisel on küsitav. Kindlasti esmaseks sooviks oli luua midagi uut, sellist, mis vastaks uuemale õigusdogmaatikale, mis oleks NSV Liidu kriminaalõiguse loodud õiguspoliitilistele traditsioonidele vastandiks.

Kahjuks 2001. aasta reformiga kaasnes kriminaliseeritud käitumise plahvatuslik kasv. Järsku hakkas kehtima tohutu arv uusi õigusnorme, mille eesmärgiks oli sealhulgas ka positiivse üldpreventsiooni karistusteoreetilist arusaama kehtestamine ühiskonnas. Kuritegude alla hakati liigitama haldusrikkumised, mis olid varem iseseisva õigusharuna kriminaalõigusest eraldatud.

Reformiga loodud väärteokaristusõigus suurendas kriminaalõigust ja karistusi ühiskonnas. Kui enne 2001. aasta tegu oli käsitletav üleastumisega, siis peale reformi üleastumist hakati lugema väärteona, ehk oma sisult kergemat liiki kuriteona.

Üleastumise toimepanija ei olnud võrreldav kurjategijaga, siis väärteo toimepanija isik märgitakse karistusregistris nagu ka kurjategija. Seadusandja distantseerus arusaamast, et kriminaalkaristuse kaudu toimub üksikisiku stigmatiseerimine ja häbiposti paigutamine teatud perioodiks.

See omakorda mõjutab isiku eneseteostusvabadust. Näiteks avaliku teenistuse puhul on karistusregistris kehtivad karistused töösuhe lõpetamise aluseks. Sama printsiip kehtib ka teatud majandusvaldkondade puhul – finantsteenused, pangandus, hasartmängude korraldamine jne.

Ülekriminaaliseerimine läbi väärteo karistusõigust on pretsedenditu, see mõjutab ühiskonnale tervikuna. Karistatavus muutub ühiskonnas aktsepteeritavaks nähtuseks, näiteks Mart Rask tunnistas oma kõnes, et ka tema on kantud karistusregistrisse. Kui karistusregistris olemine oleks taunitav, kas julges kõrgeim riigiametnik sellest rääkida avalikkuse ees?

Igal juhul, seaduse arvu ülelugemine võib põhjendada õigusrikkumiste plahvatusliku kasvu allahindamist kriminaalõiguse valdkonnas. Sellepärast et paljud hiljutised uuendused sisalduvad olemasolevate seaduste lisades (ja, nagu me saame näha, võivad olla asendatud kriminaalkoodeksi väljaspool), seetõttu me ei saa tähendusrikkalt öelda, et kuritegude number

on kahekordistunud, kolmekordistunud, või korrutatud kümme korda¹³. Selline olukord puudutab ka 2001.aasta reformi, millal mitte kõik uued õigusrikkumised kehtestatakse KarS-s, vaid need on ülesotsitavad haruaktides.

Kriminaliseerimiseks peetakse protsessi, mille käigus toimub konkreetse käitumise reguleerimine kriminaalõiguse raames. Dekriminaliseerimine on aga vastupidine protsess, mille jooksul mingi käitumismall kõrvaldatakse kriminaalkodeksist. Teoreetiliste lähenemisviiside puhul, mis lähtuvad sotsiaalse konstruksionismi ideedest, on kriminaliseerimise küsimus üks peamistest, millele pööratakse tähelepanu¹⁴.

Nii kriminaliseerimine, kuid ka dekriminaliseerimine on otseselt seotud ülekriminaliseerimise teooriaga, kuid tegelikult probleemi keskpunktis seisab küsimus „Mille eest karistada?“. Seadusandliku protsessi käigus otsustatakse, milliste süütegude eest on vaja karistada ja milliste süütegude eest karistamine ei ole enam aktuaalne ja vajalik.

Seega ülekriminaliseerimise probleemi otseseks põhjustajaks on seadusandlik tegevus, mille kaudu toimub konkreetse käitumise kriminaliseerimine ühiskonnas. Käesoleva töö raames kriminaliseerimine otseselt on seotud ülekriminaliseerimise tase tõstmisega ning dekriminaliseerimine tähendab vastupidist.

Mingisuguse käitumise kriminaliseerimise ja dekriminaliseerimise põhjused on seotud ühiskonna arenguga, millega seoses seadusandlik võim püüab reguleerida kriminaalkaristuse teel reguleerida protsesse ühiskonnas. Juhul, kui on palju kriminaalkaristusi tekitab ülekriminaliseerimise oht.

Normatiivse teooria kohaselt kriminaliseerimine on printsiipide kogum kitsalt sisulise kriminaalõiguse saamiseks¹⁵, ehk teisisõnu vaid karistusnormide kogum. Selle teooria esimesteks arendajateks olid Packer ja Kadish, kelle seisukohad kriminaliseerimise kohta on siiamaani aktuaalsed ja tänu sellele neid võib pidada ka ülekriminaliseerimise esimesteks uurijateks 1960. aastatel. Nimetatud autorid väitsid, et käitumine, mis võib klassifitseerida kui „eraviisiline“ peab olema kriminaalvastutusest vabastatud.

¹³ P. H. Robinson and M. T. Cahill „Can a Model Penal Code Second Save the States from Themselves?“ Ohio State Journal of Criminal Law 169, 170, 2003.

¹⁴ U.Traat, A. Markina. Üldkriminoloogia. Sisekaitseakadeemia, 2003.

¹⁵ H. Packer. The Limits of the Criminal Sanction. Stanford: Stanford University Press, 1968.

Packer ja Kadish rõhutasid ülekriminaliseerimise negatiivsetele tagajärgedele kriminaalõiguslikule süsteemile tervikuna. Nad peamiselt muretsesid ametisikute vahel valitseva korruptsiooni ja kodanike seas seaduse mitteaustamise pärast. Nad kinnitasid, et jõupingutused vähendada konsensusliku käitumise nagu hasartmängudes osalemine või narkoainete käitlemine olid tõenäoliselt mõttetud ja kahjulikud. Ajalugu kinnitas nende hirmud¹⁶.

Ülekriminaliseerimise vastu protestinud 1960.aastate lõpus Herbert Packer ja Sandford Kadish olid suuresti ajendatud utilitaarsetest muredest. Nad väitsid veenvalt, et karistusõiguslikud normid ei ole piisavad ega ka efektiivsed eraisikute kokkuleppelise käitumise tagamiseks. Kuigi ei ole suutnud ümber lükata nende karistusõigust eitavat teesi – „Karistused ei ole õigustatud kui nad ei täida oma eesmärgi, nad teevad rohkem halba kui head. Autorid on püstitatud teesis võrdsustanud sõna „head“ kahjuga¹⁷.

Nagu näha ülekriminaliseerimise probleem ei ole uus ja seda käsitletav teooria on ajalooliselt kontrollitav. Ülekriminaliseerimise all mõistetakse eelkõige seda, kui õiguskorra tagamiseks kasutatakse liigselt karistusõiguslikke meetmeid, millega tavaliselt kaasneb ka ülemäärane sekkumine isikute õigustesse¹⁸.

Ülekriminaliseerimist peetakse sotsiaal-poliitilise fenomenina, mis võib olla hinnatud kogumis selle põhjendustega, tagajärgedega ja korrektiividega¹⁹.

Ülekriminaliseerimine on kuritarvitamise ülim jõud kriminaalõigussüsteemis – see tähendab ilma mõjuva põhjuseta kuritegude või vastavate sätete rakendamist. Fenomeni kohaselt seadused kindlasti hakkavad sisaldama ebatõenäoliseid koosseisud nagu „kala püüdmine ilma leppekohase vahendita“.

Sama saab öelda mõnede majanduskuritegude kohta (nt. kriminaalsed rikkumised konkurentsioiguse valdkonnas), mis on pigem varavastaste süütegude pikendused (nt. omastamine) vaid rohkem „sarnanevad vastuvõetava agressiivse ärikäitumisega“ suuresti toimepandud „austatavate inimeste poolt kasumi teenimise eesmärgil“²⁰.

¹⁶ D. Husak „Overcriminalization“ The Limits of the Criminal Law. Oxford University Press, 2008, p.59.

¹⁷ Ibid, p.189

¹⁸ T. Reinthal „Karistusõiguse suund-ülekriminaliseerimine?“ Juridica, 2010, nr 10.

¹⁹ E. Luna. The Overcriminalization phenomenon. Luna, 2005, p.711.

²⁰ Ibid, p.715.

Eesti kriminaalõiguses ülekriminaliseerimise probleemi *sensu stricto* lisaks ebatõenäolistele koosseisudele KarS-s oluliselt raskendab ülekriminaliseerimise probleemi süütegude arv haruaktides.

Kuidas saab tuvastada, et konkreetse riigi kriminaalõiguse valdkond on ülekriminaliseeritud? Vaatamata tohututele raskustele kriminaliseerimise ulatuse mõõtmisel, me saame näiteks lugeda kriminaalkodeksis sõnade arvu selleks, et näitlikustada ülekriminaliseerimise trendi.

Paul Robinson ja Michael Cahill kasutasid sellist meetodit selleks, et näitlikustada õigusrikkumiste laiendamist Illinoisi kriminaalkodeksis – kuigi kommentaatorid (kaasa arvatud Robinson ise) kipuvad liigitama seda osariigi koodeksi üldist kvaliteeti üle keskmise²¹.

Sõnade rohkus kriminaalseadustes ei garanteeri alati seda, et kriminaalõiguse valdkond laieneb. Palju sõnu võivad tähendada muuhulgas seda, et vastutuse piirid olid kitsendatud, sellepärast tuli õigusrikkumised väga detailselt kirjeldada. Sellega õigusnormid võivad kattuda vähem kriminaalset käitumist isegi siis, kui nad sisaldavad palju sõnu. Ümberpööratult, kriminaalse vastutuse valdkond võib-olla laiendatud ilma sõnade lisamiseta ja isegi ilma uute koosseisude lisamiseta.

Ülekriminaliseerimise kasvu võib põhjendada kohtusüsteemi otsusus laiendada olemasolevate õigusrikkumiste interpretatsiooni. Selle protsessi kaudu ülekriminaliseerimine võib toimuda üldse ilma seadusandja tegevuseta²².

Ülekriminaliseerimist põhjustab mitte alati õigusrikkumiste arv kriminaalseadustes, vaid ka nende laiahaardeline tõlgendamine. Kuid kuna taolised juhtumid positiivse õiguse puhul on pigem erandid, ülekriminaliseerimise hindamisel lähtun konkreetsetes kriminaalseaduses sätestatud majandusalastest süütegudest, s.t. loen üle üldise majandusalaste süütegude arvu.

Tuleb märkida, et kohtusüsteemi tegevus olemasolevate õigusnormide tõlgendamisele mõjutab ülekriminaliseerimisele s.h. ka Eestis. Seaduslikkuse põhimõtte mitte ei välista, vaid eeldab, et ka kohtumenetlust reguleerivate seaduste kohaldamisel kasutatakse kõiki üldtunnustatud õiguse tõlgendamise klassikalisi viise - nii grammatilist, süstemaatilist-loogilist, ajaloolist kui ka objektiiv-teleoloogilist.

²¹ Paul H. Robinson. "The Five Worst (and Five Best) American Criminal Codes" 95 Northwestern University Law Review 1, 2000.

²² D.Husak. Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law. Oxford University Press, 2008. pp. 10-11

Kuid mõistetavalt tuleb ka kohtumenetlusõiguse tõlgendamisel arvestada piiridega, millest alates ei saa enam rääkida olemasoleva õiguse tõlgendamisest vaid seaduslikkuse põhimõttest häälbivast uue õiguse loomisest. Eesti tänases kriminaalmenetluse õiguses ei ole aga selline uue õiguse loomine õiguse rakendaja poolt välistatud²³.

Näiteks võivad KrMS § 2 p-s 4 sätestatu kohaselt küsimustes, mida muudes seadustes ei ole lahendatud, kuid mis on tõstatatud seaduse kohaldamisel, olla erandlikult kriminaalmenetlusõiguse allikateks ka Riigikohtu lahendid. Riigikohtu kõnealune õigusloomeline pädevus on selgelt subsidiaarse iseloomuga ja lähtub vältimatust vajadusest liikuda edasi kriminaalmenetluses tekkivates menetluslikes situatsioonides, mil on tegemist sellise ehtsa seaduslüngaga, mida ei ole võimalik õigusanaloogia pinnalt täita²⁴.

Käesolevas analüüsis ülekriminaliseerimise indikaatoriks on kõigepealt kriminaliseeritud majandusalaste süütegude arv ning isiku karistatus majandusalaste süütegude eest. Kriminaalkaristusi on võimalik üle lugeda KarS-s ja haruaktides, kuid kuidas mõõdistada karistused majandusalaste süütegude eest?

Käesoleva töö autor on seisukohal, et riik ei ole huvitatud majandusalaste süütegude arvu avalikustamisest. Jah, tõepoolest elektroonilises keskkonnas mõned andmed on kättesaadavad, kuid nad ei ole kajastatud koos kuritegudega, vaid karistused väärtegade eest avalikustatakse eraldi.

Autor väidab, et suure ebaõigluse resultaadiks on see, et Eestis on liiga palju karistusi ja karistusõigust majandustegevuse valdkonnas. Keegi ju ei vaidle selle vastu, et Eesti karistusõiguse süsteem kannatab ülekriminaliseerimise tõttu.

Kuigi need väited on kohati toetatud eelpoolt tehtud analüüsiga, ülekriminaliseerimise teooriat tuleb veel tugevdada. Seda on vaja tugevdada eelkõige seetõttu, et see väljendab otsest mõju seadusandliku protsessi kvaliteedile. Kindlasti peab eksisteerima vähem põhjusi, mis peavad kaasa tooma sanktsioonide kehtestamist ühiskonnas. Sotsiaalprotsesside reguleerimist kriminaalseadustega tuleb vähendada, ning ülekriminaliseerimise teooria aitab seda teha.

Autor kaitseb seda teooriat käesolevas alapeatükis, kuid ülekriminaliseerimise paremaks arusaamiseks kirjeldatakse reaalselt kohtupretsedent. Ülekriminaliseerimisest ei ole võimalik rääkida ühe kohtuotsuse näitel, kuid sellised elulised teadmised konkreetsetest

²³ Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi 25. oktoober 2006. a otsus nr 3-1-1-68-06, p. 7

²⁴ Ibid.

kohtuprotsessidest viidavad vajadusele vaadata üle kriminaalõigus või suhtumine kriminaalõigusesse.

1.2. Ülekriminaliseerimise teooria rakendamise analüüs kohtuotsuse näitel

Ükski kohtulahend ei saa illustreerida seda, et kuritegevus ise põhjustab liigse karistamise. Näiteid ei saa ja ei tohi üldistada.

Seda situatsiooni kinnitab KrMS § 226 lg 1, mille kohaselt kui prokuratuur pärast kriminaaltoimikuga tutvustamist on veendunud, et kriminaalasjas on kogutud vajalikud tõendid, koostab ta süüdistusakti. Ilma süüdistusaktita ei toimu kriminaalkohtumenetlust, seega kohtus juba eeldakse, et isik on süüdi.

Võimalus kohtuvälisel teel lahendada olukorda illustreerib situatsioon, millal isiku käitumine ei ole väidetavalt kriminaalkorras karistatav, kuid teda vahistatakse ja talle esitatakse süüdistus mitmetes kuriteoepisoodides. Sattudes sellisse olukorda isik nõustub mõne süüdistusega ning tänu sellele osa süüdistusi kustutakse ja tema saab karistuse, mis on tunduvalt kergem võrreldes karistusega, mida ta oleks saanud kohtus.

See on tavaline olukord, mis juhtub mitu tuhat korda aastas prokuratuuris ja kohtuvälises menetluses. Kuid kas sel juhul võib tõsikindel olla selles, et isiku mõistetud karistus on õiglane ning tema ei nõustunud enda karistamisega kartes saada rangemat karistust kohtus?

Kas me saame rääkida õiglasest kohtumõistmisest juhul, kui seadus näeb võimaluse karistada isikut ilma kohtuliku sekkumiseta?

Kas keegi teostab järelevalvet nende asjade üle, kus isikud olid süüdi tunnistanud mõnes süüteos, mida isik ei ole toimepandud?

Majandusalane kuritegevus on tunduvalt keerulisem, kui mõne muu kuritegevuse liik. Majandustegevuses tegutsevad isikud, kes on otsustanud toime panna süütegu ja nad on keskmisest kurjategijast targemad või nende taga seisavad mõjukad ja haritud isikud. Ühe kohtuotsuse tegemine ning isiku süüdi tunnistamine majandusalases kuriteos on keeruline protsess, mille õnnestumine täielikult sõltub karistusvõimu esindajate kompetentsusest.

Lähtudes ülaltoodust ei ole mõtet isegi proovida hinnata majandusalaste süütegude ülekriminaliseerimist mõne kohtuotsuste pinnalt, sest nii ei saa täielikult näitlikustada olukorda kriminaalõiguses.

Kohtuvälise menetluse puhul on aga täielikult loomulik situatsioon, millal isikut karistatakse mõne kergema süüteo eest, mille eest mõistetud karistus on isiku poolt aktsepteeritud. Vaatamata raskustele millega on võimalik kokku puutuda kohtumõistmise protsessi sidumisel ülekriminaliseerimisega, mõnikord on kasulik distantseeruda üldistamisest ja saada rohkem konkreetseid näidiseid. Selles alapeatükis käsitletakse üksikasjalikult konkreetne juhtum, mis aitab mõista ülekriminaliseerimise kahjuliku mõju.

See juhtum leidis aset 1988. aastal USA osariigis New Jersey, millal Susan Hendricks ja Fred Bennett tulid Carlos Rodriguez'i korterisse eesmärgiga osta kokaiini²⁵. Kohe pärast uimastite soetamist, Hendricks ja Bennett asusid seda kaaluma ja asetasi kokaiini edasimüügi eesmärgil väiksematesse kottidesse²⁶.

Sel hetkel Rodriguez'i korterisse sisenesis politseiametnikud. Katsudes hävitada tõendeid, Hendricks ja Bennett mõlemad neelasid kõik väiksemad kotikesed. Mõne minuti pärast Hendricks varises kokku krampide tõttu põrandale. Kohale oli kutsutud kiirabiteenuse töötajad, kes pidid proovima naist elustama hakata. Nad küsisid, kas keegi selles ruumis on veel narkootikumid alla neelanud, Bennett eitas sellist tegevust. Pärast poole tunni, Bennett samuti suri kohapeal. Hendricks hiljem suri haiglas²⁷.

Selline traagiline lugu sai dramaatilise jätku. Palju teadlasi väidavad, et narkootikumide keelud on kahjulikud ning keelud põhjustavad suuremat kahju, kui nad suudavad narkootikumide mõju vähendada²⁸. Valitsuse statistilistes andmetes avaldatud info kohaselt Hendricksi ja Bennetti surma põhjuseks oli kokaiini üledoos. Selle statistika eesmärgiks on tavaliselt soov illustreerida uimastitetarbimisest tekitavad ohud. Tegelikult, Hendricksi ja Bennetti surma põhjuseks ei olnud uimastitetarbimine, vaid narkootiliste ainete keelustav režiim²⁹.

See juhtum on oluline näidis kriminaliseerimise teooriast ja selle arengust. Õigusteoreetikutele oleks pakutud kvalifitseerida kuritegu, mis pani toime oma käitumisega

²⁵ New Jersey v. Rodriguez, 645 A.2d 1165 (1994)

²⁶ D.Husak. Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law. Oxford University Press, 2008.

²⁷ Ibid.

²⁸ E.Nadelmann: "Drug Prohibition in the United States: Costs, Consequences, and Alternatives," 245 Science 939 (1989)

²⁹ D.Husak. Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law. Oxford University Press, 2008.

Rodriguez. Kahtluseta paljud kriminaalõiguse teoreetikutest vastaks, et Rodriguez on süüdi kokaiini ebaseaduslikus käitlemises.

Ideaalses kohtumõistmise süsteemis teda peaks olema võimalik karistada proportsionaalselt tema poolt toime pandud kuriteo raskusele. Kuid reaalses maailmas, kus kehtivad ülekriminaliseerimise reeglid Rodriguez'le esitati palju teisi süüdistusi ka: narkootilise aine ebaseaduslik käitlemine, narkootilise aine käitlemine edasimüümise eesmärgil ja narkootilise aine ebaseaduslik käitlemine 1000 meetrises kooliala piirides.

Rodriguez'le tegelikult vedas, teda oli võimalik karistada täpselt mitu korda ühe teo eest, sellest ajast kui iga nendest käitumistest oli kriminaliseeritud seadusega, ning tulenevalt „kahe suveräänsuse“ („dual sovereignty“) doktriinist *common law* riikides on lubatud föderaalsele ja riiklikule karistada ühe teo eest ilma *ne bis in idem* põhimõtte rikkumist (Double Jeopardy clause)³⁰.

Positiivses õiguses *ne bis in idem* põhimõtte on samamoodi kriminaalõiguses hästi tuntud. Euroopa Inimõiguste Kohus on märkinud, et inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni 7. protokolli 4. artikli esimese lõige kohaselt mitte kellegi üle ei või sama riigi jurisdiktsiooni alusel teistkordselt kohut mõista ning kedagi ei või kriminaalkorras karistada teo eest, mille eest ta on juba selle riigi seaduse alusel ja kriminaalprotsessuaalses korras lõplikult õigeks või süüdi mõistetud³¹.

Ne bis in idem põhimõtte on sätestatud KarS-i § 2 lg 3 ning PS § 23 lg 3, mis ühemõtteliselt keelavad sama süüteo eest isikut teist korda kohtu alla anda ega karistada. *Ne bis in idem* põhimõtte rikkumise väite kontrollimiseks tuleb alustada faktide võrdlemist ja sealjuures on tähtsusetu millised uue süüdistuse osad järgnevas menetluses kinnitust leiavad või tagasi lükatakse. Ainult sellisel juhul on tagatud isiku kaitse mitte ainult uue karistamise, vaid ka uue menetluse eest³².

Ne bis in idem põhimõtte keelab karistada isiku sama süüteo eest topelt, vaid see ei keela läbi viia mitu menetlust sama süüteoepisoodi puhul üheaegselt. Keelatud on karistada sama süüteo eest topelt, kuid menetleda ühte teo näiteks väärteona ja hiljem kuriteona ja kui hiljem kuriteokoosseis miskipärast jääb ära uuesti väärteona ei ole keelatud.

³⁰ George C. Thomas III: „Double Jeopardy: The History, the Law“. New York: New York University Press, 1998.

³¹ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon [terviktekst] RT II 2000, 11, 57

³² Tartu Halduskohtu 15.11.2012 otsus haldusasjas nr 3-12-523

Tuginedes praktikale viimane variant on tõenäolisem, sest nii kohtuvälisest menetleja ametnikud kuid ka teised uurimisasutused (politsei, prokuratuur) ei tohi läbiviija menetlusi oma suva järgi. Isegi kui see üks menetlus miskipärast lõpetatakse ilma karistusega, alustatud menetlust kajastatakse statistikas.

Kuid kriminaalõiguse valdkonnad, kus ülekriminaliseerimise tase on kõige suurem on võimalik eristada kaitsva õigushüve alusel. Peamiselt ülekriminaliseerimine on alati võimalik märgata kolmes valdkonnades: ohu ennetamine, kõrvaltegevusest tingitud riskide preventsioon ja kattuvatest süütegudest tulenevad riskid. Eesti puhul viimasteks on kuriteod ja väärted.

On ilmne, et Rodriguez vastu algatatud süüteomenetlused asuvad nimetatud valdkonnades. Paljude narkokuritegude sätestamise eesmärgiks on mõne määratlemata ohu ennetamine. Narkokuriteod tulenevad kõrvaltegevusest, nad on kehtestatud uimastitele kehtestatud preventiivse režiimi kuritegude tõendamise hõlbustamiseks, mis avaldab ülemäärase negatiivse mõju ühiskonnale³³.

Isegi juhul kui ei ole ühemõtteliselt arusaadav mis asi see mõju on, keegi ei saa kahelda selles, et paljud Rodriguez'le esitatud süüdistusi on seotud kuritegudega mille toimepanemise tõttu ilmnunud kahju on raske mõõdistada. Kasutamist on keerulisem tõendada kui käitlemist, mis ei ole ajas ja ruumis piiritletud kestev protsess³⁴.

Lõpetuseks paljud Rodriguez'le esitatud süüdistused kattuvad üksteisega. Narkootilise aine ebaseaduslik käitlemine ja narkootilise aine käitlemine edasimüümise eesmärgil on kattuvad koosseisud, sest ei ole midagi müüa ilma selle käitlemiseta. Samamoodi lihtsalt käidelda ei ole mõtet ja tihtipeale käideldakse just edasimüümise eesmärgil. Narkootilise aine ebaseaduslik käitlemine 1000 meetrises kooliala piirides eeldab seda, et selle käitlemise sihiks on narkootilise aine müümine alaealistele³⁵.

Normaalses olukorras Rodriguez oleks süüdi tunnistanud mõne nende kuritegude eest ja sellega see juhtum oleks ammendatud. Kuid sel juhul Rodriguez asi ei oleks jõudnud New Jersey Kõrgema Kohtuni, sest Rodriguez lisaks esitati süüdistuse tapmises - Fred Bennetti surma põhjustamise eest. Rodriguez'le ei esitanud süüdistuse mõne tavapärase tapmise liiki

³³ D.Husak. Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law. Oxford University Press, 2008.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

eest – mõrv, tapmine või tapmine ettevaatamatusest – mis ammu eksisteerisid paljudes USA kriminaalkodeksites. Rodriguez’le esitati süüdistuse uuemat sorti tapmise eest, mis oli loodud 1986.aasta Kõikehõlmava Narkoainete Reformi Aktiga (Comprehensive Drug Reform Act of 1986)³⁶.

Näiteks Akti punkt a sätestab, *et iga isik kes valmistab, müüb või jaotab narkootilised aineid... ..vastutab surma eest... kui seda on põhjustanud narkootilise aine süstimine, sissehingamine või allaneelamine ja isik on süüdi I astme kuriteos*³⁷.

New Jersey v. Rodriguez asjas New Jersey Kõrgeim Kohus üksmeelselt toetas sellise range vastutuse narkootilise aine tarvitamise tõttu tingitud surma eest ning toetas Rodriguez’le esitatud süüdistuse. Selline kohtuasi esindab usaldusväärse näide ülekriminaliseerimisest, millal üks kuritegu põhjustas karistuse nelja teo eest. Karistuste eesmärkideks oli kindlasti narkootiliste ainete ohu tõrjumine, kuid selleks kasutatavad kriminaliseerimise instrumendid põhjustavad igapäevases elus ülekriminaliseerimist³⁸.

Majanduskuritegude puhul samuti räägitakse paljudest ohtudest, kuid kas karistused majanduskuritegude eest kõrvaldavad neid ohtusid või vähendavad mõnel määral nende negatiivset toimet ühiskonnale?

Positiivse õiguse puhul karistused ja kriminaalnormid on ette teada, kuid see kunagi ei takistanud majandussüüteo toimepanemist. Majandussüüteoga teenitav tulu aga vastupidi stimuleerib süüteo toimepanemisele ja lootus mittevahele jääda ning antud süüteoliikide üldine keerukus mõjutab majandustegevuse ülekriminaliseerimisele. Lootuses karistuse vältimatusele kehtestatakse uued süüteokoosseisud, kuid nende alusel karistamine on pärsitud erinevatel põhjustel.

Narkokuriteod ja majandusalsed süüteod ainult esmapilgul ei ole omavahel seotud. Majanduskuritegu on näiteks narkootilise aine toimetamine üle Euroopa Liidu tolliterritooriumi piiri või riigipiiri (KarS § 392), kuid narkootilise aine käitlemine on juba rahvatervisevastane süütegu (KarS §-d 183 ja 184).

Ühe süüteo toimepanemine, ehk üle piiri narkootilise aine toimetamine tegelikult ei välista karistust narkootilise aine käitlemise eest. Ei ole võimalik midagi toimetada üle piiri ilma

³⁶ D.Husak. Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law. Oxford University Press, 2008.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

selle aine käitlemist, samamoodi käitlemise eesmärgiks on üle piiri toimetamine ja hilisem ebaseadusliku majandusliku tulu teenimine. Kui mõnes Euroopa riigis näiteks kanepi käitlemine on täiesti aktsepteeritav, siis Eesti puhul nii selle käitlemine kuid ka üle piiri toimetamine on karistatav tegu.

Üldkokkuvõttes tuleb tõdeda, et paljud majandusalased süüteod kattuvad teineteisega. Ainuüksi sama teo eest ettenähtud karistus väärteo – ja kriminaalkorras toodab ülekriminaliseerimist. Karistused majandusalaste süütegude eest, mille eesmärgiks on mõne teatud ohu kõrvaldamine on raske süütegudele subsumeerida, sest pole teada, milles see oht seisneb.

Ei tasu süveneda karistuse kohaldatavuse poleemikasse, vaid on tõsiasi see – ainult tõsiste ohtude kõrvaldamine kriminaalkaristuse teel on õiglane. Kõrvaltegevusest tingitud riskide preventsioon majandusalaste süütegude puhul seisneb võimalusel hinnata, kus seadusliku tegevuse kõrval pannakse toime ebaseaduslik süütegu.

1.3. Karistusõiguse revisjon Eestis

Rääkides kriminaliseerimise protsessidest ja sellega seotud teooriast oleks väärt mainimata jätta võitlusest ülekriminaliseerimisega Eestis ja sellega seotud mõjust majandusalastele süütegudele. Ülekriminaliseerimise probleem oli tunnistanud Justiitsministeeriumi poolt juba 2011. aastal ning seetõttu oli alanud karistusõiguse revisjon, mis tipnes Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga³⁹.

Selle korraldajad rõhutavad, et tegemist on revisjoniga, mitte reformiga, ja vaatluse alla ei ole võetud teo karistatavuse aluseid ega piire karistusõiguse üldosas, samuti ei tehta põhimõttelisi muudatusi sanktsioonisüsteemis tervikuna⁴⁰.

Tutvudes eelnõu menetluskäiguga stenogrammide abil oli näha, kui pingeline arutelu KarS-i muutmise kohta Riigikogus toimub. Näiteks otsustatakse milline ametiasutus hakkab milliseid süütegusid menetlema ja mille eest hakkab karistama. Sel juhul Siseministeeriumi poolt avaldatud ettepanekute kohaselt tuleb jätta kriminaalkorras karistatavaks väikeses koguses

³⁹ Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE, Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&>

⁴⁰ Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE, Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&>

narkootilise või psühhotroopse aine ebaseadusliku üle Euroopa Liidu tolliterritooriumi piiri või riigipiiri toimetamist ning lisada Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse § 15¹ alusel väärteigusid menetlevate asutuste hulka Maksu- ja Tolliametit⁴¹.

Eelnõu väljatöötamiseks oli moodustatud õigusteadlastest ja praktikutest töörühm, mille tegevust juhtis Tartu ülikooli professor Jaan Sootak. Töörühma analüüsid ja ettepanekud vaatas läbi kodifitseerimiskomisjon. Revisjoni eesmärgiks oli esiteks vähendada karistatavate tegude arvu, kõrvaldada ülekriminaliseerimine, suurendada haldussunni rakendusala; teiseks korrastada karistusõiguse süsteemi, kõrvaldada kattumised kuritegude ja väärtegude koosseisudes ning lõpuks täpsustada karistatavate tegude koosseisude kirjeldusi⁴².

Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise eelnõuga muudeti karistusseadustikus üle 200 paragrahvi, tunnistati kehtetuks 47 koosseisu ja lisati 17 koosseisu. Väärteokoosseise muudeti 126 haruseaduses.

Muudatuste peaesmärgiks on eelkõige ülekriminaliseerimise vähendamine dekriminaliseerimise teel, kuid selleks kasutatud meetmed ei ole alati asjakohased. Seda kinnitab järgmine näide, mille kohaselt varem kõige eelistatuimaks dekriminaliseerimise viisiks oli peetud väärteoprejuditsiooni lisamist kuriteokoosseisu⁴³.

Väärteoprejuditsioon on praegu sätestatud näiteks KarS §-s 375, mille kohaselt maksumärgiga märgistamata või käitlemiseks mittelubatud alkoholiga kauplemise eest saab kriminaalkorras karistada vaid juhul, kui süüdlasele on sama teo eest on kohaldatud väärteokaristus. Näiteks praegu 21. peatükis väärteoprejuditsioonil sisalduvad KarS §-d 372, 376, § 376¹, § 376², § 393, § 395, 396, 399, 401 ja 402.

Kuid väärteoprejuditsiooni lisamisel tunnistati, et tegemist pole dekriminaliseerimisega selle sõna otseses tähenduses, kuivõrd tegu jääb endiselt karistatavaks, vaid toimub karistuse vastutuse määra vähendamine. Varasem kohene kriminaalvastutus on üldjuhul asendatud

⁴¹ Siseministeeriumi „Muudatusettepanekud karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule (554 SE)“ 12.02.2014 nr 2-3/11-1

⁴² Mis on revisjoni eesmärk? Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/esmark>

⁴³ P. Pikamäe "Karistusseadustiku eriosa probleeme: õiguspoliitilised lahendused ja edasine areng" Juridica 2005, nr 2.

esmasega vastutusega väärteo eest. Kokkuvõttes viib taoline lahendus siiski kuritegudena karistatavate käitumisaktide vähenemisele⁴⁴.

Seoses revisjoniga toimus väärteoprejuditsiooni kaotamine, mis peaks esinema dekriminaliseerimise indikaatorina. Kaotamise põhjuseks on see asjaolu, et korduva väärteo lugemine kuriteoks ei ole karistusõiguslikult põhjendatud. Kui tegu on karistatav väärteona, saab see olla karistatav kuriteona üksnes siis, kui KarS-s on selgelt esile toodud kriminaliseerivad tunnused, nt oluline kahju, suur ulatus vms⁴⁵.

Kuid juba praegu võib tõdeda, et vaevalt revisjon lahendab ülekriminaliseerimise probleemi ning vaevalt 1300 süüteokoosseisu dekriminaliseeritakse.

Seoses käesolevas töös käsitleva temaga autor soovib märkida, et revisjoni käigus oli palju muudatusi tehtud ka KarS-i 21. peatükis, mis näitlikustab õigusteoreetikute huve selles peatükis sätestatud koosseisude suhtes ja nende soovi vähendada ülekriminaliseerimist majandustegevuse valdkonnas.

Toimub näiteks selline muudatus, millega seoses alkoholi ebaseadusliku tootmise süüteokoosseis (KarS § 374) peaks haakuma alkoholi käitlemise korra rikkumise paragrahviga (KarS § 375), mille tulemusena muutub süüteo kirjeldus ja lisatakse laiendatud konfiskeerimise alus. Lisaks seoses selle muudatusega on kavas tõsta vangistuse ülempiiri kolmest aastast viie aastani. Samamoodi karistuse ülemine piir tõuseb §-s 376 kolmest aastast viie aastani (tubakatoodete käitlemise korra rikkumine)⁴⁶.

Käesoleva töö raames autor soovib juhtida tähelepanu sellele, et ülekriminaliseerimise üheks indikaatoriks on karistuste karmistamine, millega seoses näiteks toimub kriminaalkaristuse pikkuse suurendamine.

Tehtud paranduste kohaselt plaanitakse kehtetuks tunnistada osanike, aktsionäride ja tulundusühistu liikmete koosoleku kokku kutsumata jätmist (§ 380), pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmist (§ 385¹), isikusamasuse tuvastamise kohustuse täitmata jätmist (§ 395), rahapesu kahtlusest teatamata jätmist ja ebaõigete andmete esitamist (§ 396), ebaseadusliku investeerimist (§ 397), turgu valitseva ettevõtja seisundi kuritarvitamist (§ 399)

⁴⁴ P. Pikamäe "Karistusseadustiku eriosa probleeme: õiguspoliitilised lahendused ja edasine areng" Juridica 2005, nr 2.

⁴⁵ Karistusõiguse revisjon. Mida muudetakse? Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/muudatused>

⁴⁶ Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE, Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&>

ning konkurentsialaseid süüteod käsitletavaid §-d 401 ja 402. Kehtetuks tunnistatakse eraldi paragrahvina keelatud kauba salakaubavedu (§ 392), kuna enamuse paragrahvis loetletud tegudest on juba karistatavad eri paragrahvide alusel. Kokku aga pannakse maksude maksmisest kõrvalehoidumine suures ulatuses (§ 389¹) ja maksukelmus suures ulatuses (§ 389²). Õigusnormide kehtetuks tunnistamist peetakse otsese dekriminaliseerimisega, millest konkreetsemalt räägitakse käesoleva töö kolmandas peatükis⁴⁷.

Olulisima uuendusena tuuakse uue jaona sisse altkäemaks majandustegevuses (KarS § 402³–402⁴). Koosseisude sõnastamisel on lähtutud EL Nõukogu 22. juuli 2003 raamotsuse 2003/568/JSK korruptsioonivastase võitluse kohta erasektoris artiklist 2 ning Euroopa Nõukogu korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni artiklitest 7 ja 8; samuti on arvestatud GRECO III hindamisvooruga II ja III soovitus (vahekohtuniku osas), GRECO praktikad ning 15. juulil 2013 jõustuvat KarS § 288 lg 2 muudatust. Sarnaselt altkäemaksule kui ametialasele kuriteole, on ka erasektoris pakutud karistatavaks lugeda altkäemaksu võtmist ja andmist⁴⁸.

Eesti on õigel teel ülekriminaliseerimise probleemi lahendamisele, kuid tehtud sammud selles suunas on väga tagasihoidlikud. Probleemi sümboliseerib tänapäeval ühiskonnas toimunud õiguse ja õigluse reflekteerumine, mistõttu tänu pidevale kriminaliseerimisele igas ühiskonnaelul valdkonnas toimub distantseerumine õigluse ideedest. Karistatavaks on muutunud 20-30 aastat tagasi lubatud, kuid tänapäeval kriminaalkaristuse ähvardusel keelatud teod.

Taoline olukord viitab jätkusuutlikkuse puudumisele karistuspoliitikas, kriminaalkaristused distantseeruvad sotsiaal-poliitilisest aspektidest, mis valitsevad meie ühiskonnas. Karistamise teel ühiskonnas toimuvate protsesside reguleerimine otseses mõttes võib ähvardada ka selle riigi õiguskorda, kus isiku karistamine on riigi ainueesmärk.

Teiseks võimalikuks probleemiks on kohaldatud karistuse täideviimine – kui riigil puuduvad vahendid karistusähvarduse realiseerimiseks, kehtestatud õigusnormid muutuvad õigustühisteks (näiteks EL nõuetele vastavate vanglakohtade arvu puudumine).

Käesoleva töö kontekstis karistusõiguse revisjon on suhteliselt oluline sündmus Eestis, mis mingil määral võib mõjutada ülekriminaliseerimist. Autor on skeptiline, et revisjon võiks

⁴⁷ Karistusseadustiku ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE, Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&>

⁴⁸ Ibid.

midagi oluliselt muuta meie kriminaalõiguses. Käesoleva töö teises ja kolmas peatükis autor kaardistab millised indikaatorid tegelikult iseloomustavad ülekriminaliseerimist Eestis, mistõttu revisjoni käigus tehtud muudatused võivad jääda liiga pealiskaudseks.

Autor on seisukohal, et kriminaalõigus vajab reformi, mille käigus peaks üle vaatama eelkõige 2001. aastal tehtud muudatusi kriminaalpoliitika valdkonnas. Taoliste revisjonidega ainult kinnitatakse, et karistusõigus vajab seda reformi, kuid miskipärast seda ei soovi läbi viia.

2. Ülekriminaliseerimise indikaatorid Eestis

2.1. Karistusõiguse 2001. aasta reform.

Priit Pikamäe on konverentsil Eesti karistusõigusest väljendanud seisukohta, et lugedes Eesti karistusõiguse alaseid monograafiaid, artikleid ja õpikuid jääb sageli mulje, et meie karistusõiguse ajalugu saab alguse aastast 2001, mil võeti vastu täna kehtiv karistusseadustik. Eesti tänane karistusõigus tekkis justkui vaakumist uue aastatuhande algul ning enne seda justkui polnudki taolist õigusharu, vähemalt mitte tõsiseltvõetavas vormis. Kuid Eesti karistusõiguse ajalugu puudutavad terviklikud ülevaatekäsitlused peaaegu puuduvad.⁴⁹

Professor Erich Samson, kes ei ole spetsialist Eesti kriminaalõiguse ajaloo osas iseloomustas Eesti 2001. aasta kriminaalõigusliku reformi toetudes eelkõige neile allikatele, mis talle olid kättesaadavad saksa keeles. Samsoni käsitluse kohaselt moodsa kriminaalõiguse alguseks võib ilmselt pidada Tsaari-Vene 1903. aasta uut nuhtlusseadustikku, mille alusel koostati ka Eesti Vabariigi 1929. aastal vastuvõetud ja 1935. aastal kehtima hakanud kriminaalseadustik⁵⁰.

Vahepeal oli aga Nõukogude Vene vastu võtnud oma 1922. ja 1926. aasta kriminaalkodeksi. Viimane kehtestati teatavasti ka Eestis pärast tema sundliitmist Nõukogude Liiduga. ENSV 1961. aasta kriminaalkodeks oli sisuliselt Vene NFSV KrK üks variante. Juba see seadusandluse ajalugu näitab selgesti, et vähemasti uuemal ajal ei ole Eestil olnud täiesti iseseisvat ja Venemaast sõltumatut kriminaalõigust ega ka meid siin huvitavat kriminaalseadustiku üldosa⁵¹.

Professor Erich Samson võttis kokku kõik XX. sajandil Eestis toimunud kriminaalõiguslikud reformid lühidalt kokku ning sellise lühikese empiirilise analüüsi alusel järeldas, et Eesti kriminaalõigus ei olnud iseseisev ning sõltus Venemaast. See on tõsi, kuid kelle õigusest omakorda sõltus Venemaa õigus? Ei ole kahtlust, et Saksamaa ja Prantsusmaa kriminaalõigus oluliselt mõjutasid Tsaari Venemaa ning esimese Eesti Vabariigi kriminaalõiguse⁵².

⁴⁹ P. Pikamäe. Eesti karistusõigus: XX sajandi reformidest Euroopa Liidu karistusõiguse sünnini. Kriminaalpoliitika konverents, 2013. Arvutivõrgus: <http://www.nc.ee/?id=63>

⁵⁰ Erich Samson „Eesti karistusseadustiku üldosa eelnõust“ Juridica II, 1998

⁵¹ Ibid.

⁵² J. Sootak „Theories of Punishment and Reform of Criminal Law (Reforms as a Change of Mentality)“ Juridica International V, 2000, p.70.

28. oktoobril 1997 kiitis Vabariigi Valitsus esimesel lugemisel heaks kriminaalõiguse reformi alused ning karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu toetus kontinentaal-euroopaliku kriminaalõigusemõtte rikkalikule kogemusele, piirdumata samas mõne üksiku Euroopa riigi karistusseadustiku mehhaanilise kopeerimisega. Eeskujuks on olnud eelkõige Prantsuse ja Saksa karistusõiguse lahendused. Ometi polnud ka neid lihtsalt üle võetud, vaid kohandatud Eesti kriminaalõigusreformi vajadustele⁵³.

Iseseisva Eesti 2002. aasta karistusõigusreform ja Saksamaa eeskujul kujundatud karistusõigus on toonud meid klassikalise koolkonna mõjuvälja⁵⁴. Saksamaa õigus ei ole Eestimaa jaoks võõras, juba 1257. aastal Tallinnas kehtis Hansa linnade Lübecki õigus (*ius lubicense*). Koos Saksamaa karistusõiguse ülevõtmisega toimus tagasipöördumine ajaloolise kogemuse suunas. Saksamaale omase õigusharude liigituse süsteemi (karistusõigus, väärteoõigus ning haldusõigus) kohase ülevõtmisega toimusid Eesti kriminaalpoliitikas olulised muudatused, peamine muudatus oli väärteoõiguse loomine.

Tänu 2001. aastal toimunud karistusõiguse reformile KarS võttis kasutusele uue süüteo mõiste, mis omakorda liigitub kuriteoks või väärteoks. Seega KarS-s võeti kasutusele uus deliktistruktuur, millega loobuti haldusõigusrikkumise mõistest. Niimoodi varem KrK-s kuritegudena tähistatud deliktid säilisid KarS-s oma nimetuse, aga HÕS-s sisaldunud haldusõigusrikkumisi nimetati väärtegudeks. Eesti 1929. a KrS-s kasutusel olnud ning KrK ja HÕS jaoks tundmatu süütegu on KarS järgi kasutusel kahte deliktiliiki ühendava üldmõistena⁵⁵.

Juba Esimese Vabariigi ajal sõna „süütegu“ kasutamise vastu KrS-s oli vandeadvokaat K.Grau, kes pidas seda keeleliselt lubamatuks. Ta väitis, et Tartu Õigusteadlaste Seltsi juures asuv oskussõnade komisjon ei pidanud võimalikuks sõna „süütegu“ kasutusele jätta ja heitis selle oskussõnade hulgast üldse välja, sest süüdi võib küll inimene olla, aga süüdi teha keegi ei saa⁵⁶.

⁵³ J. Sootak. Kuriteomõiste ja õiguslik kriminaalõigus. Kolme-elementidest kuriteomõistest karistusseadustiku üldosa eelnõus. Juridica, 1998, nr 1.

⁵⁴ J. Sootak. Karistusõiguse arengumudelid: Enklaavid ja nende iseseisvus. Akadeemia 2014/4, lk 688.

⁵⁵ J. Sootak ja P. Pikamäe. Karistusseadustik : kommenteeritud väljaanne. Tallinn : Juura, 2009, lk 48.

⁵⁶ K. Grau „Mõned märkused uue Kriminaalseadustiku üldosa projekti kohta“ Õigus 1922/7, lk 211.

KarS on jaotud üld-ja eriosaks, osades sisalduvad peatükid mis koosnevad paragrahvidest. Üldosa on jaotatud seitsmeks peatükiks, mis reguleerivad kriminaalõiguslike üldmõisted. Üldosale oli algselt eraldatud 87 paragrahvi, kuid 2013. aastaks oli lisatud prim'ide, sekundite ja tertside abil veel 15 paragrahvi, millest kaks (karistusjärgne kinnipidamine ning karistusjärgse kinnipidamise lõpetamine) olid tunnistatud kehtetuks 15.07.2013.a⁵⁷.

KarS-i eriosas oli algselt 363 paragrahvi, kuhu samamoodi prim'ide, sekundite ja tertside abil oli kolmeteistkümne aasta jooksul lisatud veel 66 paragrahvi, osa nendest on juba kehtetuks tunnistatud. Peale kehtestamist ajavahemikus 2002. aasta kuni 2011. aastani Karistusseadustiku muudeti ja täiendati Riigikogu poolt kokku 67 korda. Eraldi on Riigikogu poolt välja antud seadustena on sätestatud väärted, mille eest karistamine on ette nähtud ligikaudu 146 õigusaktides ja mille muutmist jälgida on keeruline.

1. septembril 2002 jõustunud karistusseadustiku (KarS) § 56 lõige 1 sätestab, et karistamise alus on isiku süü. Karistusseadustiku seletuskiri täpsustab, et eelnõus on lähtutud kriminaalõiguse klassikalisest koolkonnast, „kelle järgi ei käsitleta karistuse eesmärgina mitte süüdimõistetute ümberkasvatamist vaid karistust kui vastust (reaktsiooni) toimepandud süüteo eest“. Karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes rõhutatakse omakorda, et loobudes süüdlase isiku arvestamisest iseseisva alusena, asub KarS süü põhimõttel rajaneva karistusõiguse poolele⁵⁸.

KarS § 56 lõike 1 teine lause rõhutab, et karistuse mõistmisel arvestatakse muuhulgas võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Just seda esimesena mainitud on tavapärast peetud naelaks, millega eripreventsioon karistusele kinnitub. Karistusseadustiku eelnõu seletuskirjas näiteks rõhutatakse: „täiendavalt süüle arvestatakse karistuse mõistmisel ka eri- ja üldpreventiivset prognoosi, st. võimalusi mõjutada süüdimõistetut edaspidi hoiduma uute süütegude toimepanemisest ning õiguskorra kaitsmise huvisid. Viimane formuleering on kriminaalõiguslikus kirjanduses üldlevinud ning vastab nn positiivse üldpreventsiooni kontseptsioonile⁵⁹.

⁵⁷ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, RT I, 05.07.2013, 2

⁵⁸ H. Sepp. Ohtlikkuse arvestamine karistuse mõistmisel kohtupraktikas. Juridica 2008, nr 8 lk 539.

⁵⁹ Ibid lk 540.

Uue karistusteoreetiline lähenemisviisi kehtestamine KarS-s ei tohi mõjutada üldpreventsioonile, sest iga teooria puhul karistus jääb karistuseks, ükskõik kuidas selle vajadust seletatakse. Seetõttu antud töös väldib autor põhjaliku karistusteoreetilise analüüsi, märkides vaid seda, et karistusteoreetilise lähenemisviisi muudatus võiks mingil määral kaudselt mõjutada süütegude kriminaliseerimist.

2.2. Ülekriminaliseerimise probleemi kujunemine karistusseadustikus.

Ülekriminaliseerimine on neologism, mida on võimatu üheselt määratleda. Ülekriminaliseerimine üldiselt viitab põhjendamatu kriminaalõiguse kasutamisele eesmärgiga karistada isikute käitumist, mis ei ole tegelikult süüline karistusõiguslikus traditsioonilises mõttes⁶⁰.

Ülekriminaliseerimine ei ole probleem materiaalse kriminaalõigusega, see probleem on pigem rohkem seotud seadusandliku protsessi kvaliteediga. Iga uus kriminaalõiguslik norm või iga parandatud lause eksisteerivas õigusnormis võivad olla oma olemuselt väga mõistlikud, aga võivad osutuda ka täiesti põhjendamatuks⁶¹.

Majandustegevuse tingimustes kasu sellistest uuendustest võib olla marginaalne ja võrdsuda nulliga kuni reaalse kriminaalõigusliku mõju saavutamiseni. Kui kehtestatud kriminaalõiguslik muudatus jääb marginaalseks ja mõju majanduskuritegevusele ei saavutata, puudub igasugune mõistus rääkida ratsionaalsest käitumisest seadusandja poolt, kelle poolt sellised õigusnormid oli kehtestatud. Seega ülekriminaliseerimise fenomeni seletamiseks tuleb otsida võimalikke lahendeid kriminaalseaduses, milleks Eestis on eelkõige KarS.

Näiteks Donald Dripps pakub välja ülekriminaliseerimise probleemi lahendamiseks otsida kontekstuaalselt neutraalseid norme selleks, et piirata kriminaalkaristusi, kuna ta on väga pettunud jõupingutustes, mille eesmärgiks oli kehtestada põhimõttelised piirangud kriminaalseaduste kehtestamisel⁶².

⁶⁰ Marie Gryphon. The Better Part of Lenity, 7 J.L. ECON. & POL'Y 717, 717 (2011).

⁶¹ Paul J. Larkin Jr. Public Choice Theory and Overcriminalization. Harvard Journal of Law & Public Policy 36.2 (2013): 715-793

⁶² Donald A. Dripps. The Liberal Critique of the Harm Principle. 17 Criminal Justice Ethics 3 (1998).

Põhimõtteliselt Dripps pakub välja kehtestada sisukad piirid kriminaalvastutuse valdkonnas, selleks et piirata seadusandja tegevuse vabadust kriminaalnormide tootmisel. Pakkumise iva seisneb kriminaalkäitumise dekriminaliseerimises, muude alternatiivseid lahendite otsimises.

Igal juhul Dripps püüab võidelda ülekriminaliseerimisega kriminaalmenetluse reformide kaudu, mitte rakendades normatiivseid piiranguid. Tema huvitavam ettepanek on nõuda kriminaalseaduste vastuvõtmiseks poolthääle valdava enamust, ehk kahe kolmandiku hääle seadusandlikus organis. Põhjenduseks ta küsib, et miks lihtne enamus saab vangi panna samas kui tariifide ratifitseerimiseks tuleb saada kahekolmandikulise häälteenamust?⁶³

Karistusseadustiku eelnõu seadusena vastuvõtmise poolt oli 51 Riigikogu liiget ja vastu 1, erapooletuid ei olnud. Niimoodi oli Karistusseadustik vastu võetud.⁶⁴ Kui saaks kasutada Drippsi poolt pakutud seisukohta Eestis, siis vaevalt Karistusseadustik sellises formaadis oleks üldse vastu võetud. Autori arvates kriminaalpoliitiliste reformide läbiviimisel nende legitimeerimise aspekt Riigikogu poolt hääle valdava enamusega on väga oluline, sest see kindlasti aitaks vähendada ebaõiglust ühiskonnas.

Kuigi autor mõonab, et käesoleva magistritöö eesmärk ei ole kriminaalõiguslike reformide tagamaad, vaid ülekriminaliseerimise põhjused Eestis, eelkõige majandusalaste süütegude osas. Millised on indikaatorid mida tõsikindlalt ütlevad, et Eesti kriminaalõigus on ülekriminaliseeritud?

Ülekriminaliseerimist on võimalik iseloomustada erinevalt, kuid teoreetilise lähenemisviisi moodustamiseks käesoleva uuringu raames tuleb välja tuua tähtsamad ülekriminaliseerimise probleemi tunnused. Oma töös autor tugineb eelkõige E. Luna poolt pakutud ülekriminaliseerimise tunnustele, milleks on:

- õigusaktides sätestatud alusetud õigusnormid,
- seadusandja poolt kehtestatud ülearused seadused,
- seadusandja poolt kehtestatud seadused, mis oluliselt laiendavad isiku süüd,
- kriminaalkorras karistamine ilma kohtuliku sekkumiseta,
- ebaoproportsionaalselt suured karistused kuritegude eest ja

⁶³ Donald A. Dripps. The Liberal Critique of the Harm Principle. 17 Criminal Justice Ethics 3 (1998), p.12.

⁶⁴ IX RIIGIKOGU STENOGRAMM V ISTUNGJÄRK Kolmapäev, 6. juuni 2001. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=991825200#pk2000007921>

- liigne karistamine väikeste õigusrikkumiste eest⁶⁵.

Luna märgib, et piisab vaid ühe või paari tunnuse esinemist riiklikus kriminaalpoliitikas piisab selleks et väita, et kriminaalõigus on ülekriminaliseeritud⁶⁶.

Autor ei saa sellega täielikult nõustuda, sest Eestis ülekriminaliseerimise statistiliseks indikaatoriks on viimasel ajal saanud karistusregister ja sellesse kantud isikute arv, mitte ülalpool pakutud konkreetsed ülekriminaliseerimise indikaatorid.

Küll tunnistatakse, et kriminaalpoliitilised probleemid vajavad lahendamist, kuid pigem keskendutakse kriminaalkorras isikute arvu vähendamisele, mis peaks toimuma näiteks korduvkuritegevuse ennetamise kaudu⁶⁷.

Järgnevalt proovib autor keskenduda ülekriminaliseerimisele lähtudes karistusregistrisse kantud isikute arvust 2010 ja 2013 aastatel. Seisuga märts 2010 oli karistusregistrisse kantud 580 397 kordumatut isikut, Eesti oli märgitud elukohaks 524 529 korral. 2013. aasta juuni seisuga oli karistusregistrisse juba kantud 665 607 kordumatut isikut, siin hulgas ka isikud, kelle alaliseks elukohaks ei ole Eesti. Kolme aastaga karistusregistrisse kantud isikute arv oli kasvanud 85 210 isikute võrra, ehk 14,6 %.

2010. aastal kehtivad karistused kriminaalasja eest olid 92 626 isikul, väärteoasjade eest 361 270 isikul ning nii kuriteo kui ka väärteo eest 64 630 isikul. Seega kehtiva karistuse isikuid oli kokku 453 896. 2013. aastal ainult väärteo eest oli kehtiv karistus 171 194 isikul, ainult kuriteo eest 39 645 isikul ning nii kriminaal- kui väärteokorras oli karistatud 50 641 isikut. kehtiva karistuse isikuid kokku oli 261 480.

Kolme aasta jooksul kehtiva karistusega isikute arv on langenud 192 416 isiku võrra, ehk 42,3 % võrra. On ilmne otsene dihhotoomia andmete vahel, ehk karistusregistrisse kantud isikute arv tõusis 14,6 %, kuid karistatud isikute üldarv langes 42,3 %.

Tasakaalu puudumine võib olla seotud karistusregistri üldprintsipidega, näiteks isiku andmeid olid kunagi kantud karistusregistrisse ja peale karistuse kustumist need arhiveeriti. Antud probleemi võiks lahendada karistusregistri „puhastamine“, kuid vaevalt see lahendab ülekriminaliseerimise probleemi.

⁶⁵ E. Luna. The Overcriminalization phenomenon. Luna, 2005.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/arengusuunad2018>

Eesti elanike arv seisuga 1. jaanuar 2010 oli 1 333 290 ja seisuga 1. jaanuar 2013 juba 1 320 174⁶⁸. Seega on kehtiva karistusega isikuid Eesti elanikkonnast 2010 aastal oli 34 % ja 2013 aastal oli juba 19,8 %, sealhulgas ka surnud isikud. Seega kehtiva karistusega isikute üldarv kahenes 14,2 % võrra.

Karistusregistri seaduse § 25 lg 1 punkt 1 sätestab, et karistusandmed kustutatakse registrist ja kantakse üle arhiivi, kui väärteo eest mõistetud või määratud rahatrahvi või aresti täitmisest on möödunud üks aasta. Sama paragrahvi punkt 9 ütleb, et karistusandmed kustutatakse registrist ja kantakse üle arhiivi kui isik on surnud ning tema surmast on teavitanud volitatud töötlejat perekonnaseisuasutus. E-riigi jaoks on häbiväärne see, et surnutel üleüldse saab olla ükskõik milline kehtiv karistus ja nad võivad olla kantud mingisugusse registrisse peale surma.

Karistusregistri andmeid, mis kajastavad karistatud isikute arvu ei tasu kasutada ülekriminaliseerimise indikaatorina. Põhjuseks on sinna kantud andmete objektiivsus, läbipaistvus ning kättesaadavus. Karistusregistri üldandmed on kättesaadavad teatud isikute arvule ja nendega on võimalik manipuleerida.

Toon näide – kui jätame surnud isikud karistusregistris, siis sinna kantud isikute arv ei lange ja on võimalik rääkida ülekriminaliseerimisest. Või ütleme, et üks isik saab aasta jooksul kümme karistust aga karistatud isikute üldarv sel teel ei muutu (nt. sõidupiletita sõit vms) - siis saab öelda, et karistatud isikute üldarv on langenud.

Autor ei mõista täielikult E. Luna poolt pakutud ülekriminaliseerimise indikaatoreid, sest need olid välja töötatud eelkõige USA *common law* süsteemi jaoks. Näiteks Eestis ei ole võimalik kohtuväliselt kriminaalkorras karistada, kohus peab karistusemõistmise protsessis mingil määral osalema ning sõltumata valitud menetluse liigist KrMS piirab prokuratuuri tegevust.

Samas on võimalik leida ühised tunnusjooned, mis ka positiivses õiguses viitavad ülekriminaliseerimisele. Nendeks tunnusteks on õigusnormide üldarv, ebakvaliteetsed (umbmäärased) õigusnormid, õigusnormide kattuvus. Oluline ülekriminaliseerimise tunnus on ka järjepidevad muudatused KarS-s.

Kindlasti ülekriminaliseerimise tunnuseid on võimalik nimetada palju rohkem, näiteks ülekriminaliseerimise tunnuseks on laialiulatuv võim karistuse mõistmisel. Antud töös neid

⁶⁸ Rahvaarv (arvestatud rännet), 1. jaanuar, aasta, Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/34266>

indikaatoreid ei käsitleta põhjusel, et autor soovib vältida kohtuprotsesside ning kohtunike tegevuse sekkumist.

Õigusnormide üldarv KarS-s on üks objektiivseid ülekriminaliseerimise tunnused. Ajavahemikus 2002.a. kuni 2014.a. KarS oli muudetud ja täiendatud 89 korda, kuid õigusnormide üldarv jäi muutmata. 370-st praegu kehtivatest koosseisudest 2013 aastal oli registreeritud süüteod 192 KarS-i paragrahvi alusel, mis on 51% kogu õigusaktist⁶⁹.

Seega pooltel KarS-s ettenähtud süüteokoosseisude alusel ei ole registreeritud ühtegi süütegu. See võib tuleneda mitmetest asjaoludest. Näiteks ei ole osa õigusnormide registreerimise järele vajadust - audiitor- ja erikontrolli tulemuste esitamata jätmise ja ebaõige esitamine (KarS § 379) ei olnud Eestis registreeritud kunagi.

Samad sõnad võib öelda ebaseadusliku investeerimise (KarS § 397) ja koondumisest teatamata jätmise, koondumise jõustamise koondumiseks loa puudumise (KarS § 401), mis ei olnud KarS-i kehtivuse ajal registreeritud Eestis kunagi.

Veel võimalikuks põhjuseks võib olla see, et pole teada milline ametiasutus peab taolised süüteod registreerima ja menetlema hakata. Üldjuhul süütegudest on võimalik teavitada politseid või prokuratuuri, kuid mõnedel juhtumitel süüteod registreeritakse ametiasutuse algatusel. Juhul kui seadusandja koosseisu kehtestamisel ei olnud piisavalt konkreetne, võib konkreetne ametiasutus selguse puudumise tõttu jätta süütegu registreerimata või alustada menetlust mõne teise paragrahvi alusel.

Kõige lihtsam põhjus on aga see, et isikud ei ole KarS-s olevatele koosseisudele vastavaid tegusid toime pandud. Näiteks ei ole kedagi kordagi karistatud agressiooni (KarS § 91), sõjapropaganda (KarS § 92), hukkuva sõjalaeva mahajätmise (KarS § 450) jne.

KarS-s kehtestatud õigusnormid peavad tagama õiguskorda ja vähendama ebaõiglust. Kuigi õigusnormi kasumlikkus õiguskorras ei avaldu ainuüksi selle vajalikkuse kaudu. Õigusnorm peab kaitsma teatud huve, kuid kindlasti need huve on vaja teada. Karistusõiguslike õigusnormide arv ei tohi olla ülemäärane. Nende õigusnormide analüüs, mida ei ole kunagi kohaldatud, eeldab eraldi käsitlust ja praegu on keeruline hinnata, millised konkreetsete süüteokoosseisud KarS-s on liigsed. See vajaks oluliselt sügavamat analüüsi, mis tooks välja kõikide süüteokoosseisude vajalikkuse ning selle, kas õiguskorra tagamiseks on peale

⁶⁹ Registreeritud kuriteod 2003-2012. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/59292>

süüteo koosseisu sätestamise muid piisavaid ja efektiivseid mittekariistuslikke haldussunni vahendeid.

Näiteks hasartmänguseaduse § 75 järgi on väärteokorras karistatav hasartmängu korraldamise nõuete rikkumine. Rikkumine seisneb selles, et tegevusluba omavale hasartmängukorraldajale on keelatud ilma korraldusloata või korraldusloa andmise otsuses märkimata asukohas, samuti korraldusloa andmise otsuses märkimata hasartmängu korraldamine. Nimetatud väärteo eest põhikaristuseks on ettenähtud rahatrahv, kuid palju rangemaks karistuseks on tegevusluba äravõtmine.

Samas võiks sellise rikkumise eest rakendada ettekirjutust koos sunnirahaga. Taolises väärteomenetluses kohaldatav rahatrahv on ülekriminaliseerimise näide, millal haldussunnivahenditele eelistatakse kriminaalvastutusele võtmist. Taolise tegevusega mõjutatakse eelkõige vabale majandustegevusele, mistõttu avaldatakse otsest kahju majanduse toimimisele.

Probleem võib seisneda ka selles, et ametiasutuses puudub ühtne arusaam haldussunnist ja selle kohaldamisest. Kuigi haldussunnil on kindlasti pikem ajalugu Eestis, kui väärteomenetlusel. Niiviisi 1995. aastal ilmus haldusõiguse õpik, mille professor Indrek Koolmeistri kirjutatud teisest osast moodustab olulise osa haldussunni teema. Seda võibki pidada Eesti haldusõiguse mudeli selgrooks⁷⁰.

Koolmeister iseloomustab haldussundi järgmiste tunnustega:

- haldussunni üldine eesmärk on avaliku halduse sfääris kujunevate suhete kaitse;
- haldussunni kohaldamise põhiline sisuline tingimus on haldusõigusrikkumisena kvalifitseeritava teo toimepanek;
- haldussundi kohaldavad haldusorganid ja halduskohus;
- haldussundi kohaldatakse väljaspool teenistusalluvussuhteid;
- haldussunni konkreetsed eesmärgid võivad olla õigusvastase käitumise lõpetamine, selle kahjulike tagajärgede ärahoidmine, õigusrikkuja vastutusele võtmise ja õigusrikkumise asja menetluse tagamine, õigusrikkuja karistamine, üldpreventsioon;
- haldussunni menetlus on eraldi menetlus;

⁷⁰ M.Ernits. Preventiivhaldus kui tulevikumudel. Riigikogu Toimetised, 2008, nr 17.

- haldussund seisneb spetsiifiliste vahendite kohaldamises⁷¹.

Arusaadaval moel kõik ülalmainitud tunnused ei kehti tänapäeval eelkõige kriminaalpoliitiliste muudatuste tõttu. Kuigi haldussundi eelistuseks on see, et haldussund ei ole karistusõiguslik abinõu, seega ei saa otseselt põhjustada ülekriminaliseerimist. Haldussunni eesmärk ei ole isiku karistamine, vaid kõigepealt kahjulike tagajärgede ärahoidmine. Kõik peamised karistuslikud funktsioonid olid peale 2001. aasta karistusreformi haldusõigusest ära võetud, kuid see ei tähenda seda, et haldussunni ei ole võimalik enam kohaldada.

Väärteovastutust tuleb kohaldada aga üksnes siis, kui haldussund ei anna tulemust: tegu on juba toime pandud (nt liiklusseaduse rikkumine) ja tagantjärele tehtav ettekirjutus ei muuda enam midagi⁷².

Karistusõiguse revisjoni oluline eesmärk on laiendada haldussundi – ettekirjutuse, sunniraha ja asendustäitmise rakendusala ning vähendada väärteokoosseisude hulka, kõrvaldada seega ülekriminaliseerimine⁷³.

Õigusnormi kvaliteedi tagamine on seadusandja peamine ülesanne. Umbmäärased ja pealiskaudsed õigusnormid põhjustavad ebaõiglust. KarS-s 23 süüteo koosseisu on sõnastatud kui „nõuete rikkumise eest“ ja 17 süüteo koosseisu lihtsalt midagi „rikkumise eest“. Rikkuda on võimalik näiteks patendi, kasuliku mudeli, kaubamärgi, tööstusdisainilahenduse või mikrolülituse topoloogia omaniku ainuõigust, teiste isikute rahu või avaliku korda, Eesti riigilipu kandmise kohustust, maakasutusnõuete või maakatastri pidamise korda jne.

Õigusnormide kvaliteedi hindamise käigus mingisuguste nõuete rikkumine tähendab, et süüteo koosseisu on võimalik sisustada ainult teades nõuetega seotud õigusakti, mis kuidagi neid nõudeid sätestab. Sellisel juhul vajalike õigusaktide otsimine ja nende tõlgendamise leidmine oluliselt pärsib menetlustoimingute läbiviimist konkreetse õigusnormi alusel. Menetleja või muu õigusnormi rakendaja ei saa piirduda karistusõigusega, ta peab olema kursis ka teistes õigusharudes toimivate protsessidega.

⁷¹ K. Merusk, I. Koolmeister, Haldusõigus : õpik Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilastele. Juura, 1995. lk 129–177

⁷² Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE, lk 8 Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&>

⁷³ Ibid., lk 16.

Kriminaalmenetlejate puhul taoline situatsioon ei ole eriti problemaatiline, sest tihtipeale neil on omandatud juriidiline kõrgharidus ja õigusnormide tõlgendamise protsess on nende jaoks lihtne.

Väärteomenetlejate puhul, ehk kohtuvälisest menetlejast ametnike puhul taoline situatsioon võib problemaatiliseks olla, sest valdaval väärteomenetlejate osal puudub juriidiline haridus.

Kuigi tulenevalt *nullum crimen, nulla poena sine lege* põhimõttest ei ole lubatud süütegude ebamäärasus. Printsip avaldab mõju eelkõige karistusseadustiku eriosas sätestatud süütegudele, kuna karistatavuse alused ja piirid on määratletud seaduse üldosas. Isikut saab vastutusele võtta ainult kirjutatud seaduse alusel. *Nullum crimen nulla poena sine lege* on faktiliselt inimvabaduse garantii, mis kaitseb isikuid riigi ebaõiglase sekkumise eest ning kindlustab ausa ning läbipaistva kohtlemise riigi poolt.

Printsiip on seotud katsega seada piirid riigivõimule, valitsusele ning teistele riigorganitele, eesmärgiga vältida seaduse tagasiulatuva mõju avaldamist kehtivas õiguskorras, või *ex post factoc* lauses ja kindlustades seda, et kogu kriminaalne käitumine on kriminaliseeritud ning kõik karistused on kehtestatud enne kriminaalvastutusele võtmist. Printsip oli võetud kasutusele peale Teist Maailmasõda, millal oli loodud peamised kriminaalaktid ja Nürnbergi Statuudi loojad kinnitasid individuaalse vastutuse peamisi mõisteid: legaalne, moraalne ja kriminaalne.⁷⁴

Näiteks § 368¹ sätestab vastutuse riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumise eest. Keskkonnadirektiivi artikli 3 punkti c kohaselt kuriteona on karistatav jäätmete vedu, kui kõnealune tegevus on hõlmatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2006. aasta määruse (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta (1) artikli 2 lõikega 35 ja see toimib arvestatavas koguses, olenemata kas tegu on ühekordse veoga või mitme omavahel seotud veoga⁷⁵.

Seega nimetatud süüteokoosseisu kohaldamiseks tuleb tutvuda eelkõige Keskkonnadirektiiviga, siis tutvuda Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2006. aasta määruse (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta. Lisaks tuleb teada, et seda määrust on juba muudetud määrustega (EÜ) nr 740/2008 ja 967/2009. Veel oleks soovitatav tutvuda

⁷⁴ I. Crisan „The principles of legality *nullum crimen, nulla poena sine lege* and their role“ Effectius Newsletter, Issue 5, 2010

⁷⁵ Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1399150414899&uri=CELEX:32006R1013>

jäätmesaadetiste määrusega ja jäätmete raamdirektiiviga, sest need on seotud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2006. aasta määruse (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta muutmisega.

Veel üks näide KarS-st on kehaline väärkohtlemine (KarS § 121) mille alusel oli 2013. aastal registreeritud 5499 juhtumit. Probleem seisneb selles, et kehalise väärkohtlemise eest süüdimõistmiseks pole tarvis arstitõendit kehavigastuse kohta, eksperdi arvamust vigastuse tekkemehhanismist ega tõendeid, mis kinnitaks, et valu tekitati tahtlikult, mitte ettevaatamatusest⁷⁶.

Tartu ülikooli karistusõiguse professor Jaan Sootak on veendunud, et kõnealuse paragrahvi praegune sõnastus on probleemne. “Kehtiv redaktsioon loeb mistahes vägivallateo karistatavaks arvestamata vägivalla raskusastet – see on ülekriminaliseerimine, sest kuni kolmeaastane vangistus nähakse ette ka selliste kergete rikkumiste eest nagu tutistamine, näpistamine, kõrvakiilu andmine. Nimetatud teod on küll eetiliselt taunitavad, kuid külgnevad sotsiaalselt tolereeritava ja üksnes moraalinormide regulatsiooni alla jääva käitumisega (nt trügimine järjekorras, jalale astumine jms). Normi kvaliteedist, eelkõige määratluse nõudest lähtuvalt on Eestis olemas ülekriminaliseerimise tunnused. Seda nii kitsalt kriminaalkuritegude puhul kui ka laiemalt süütegude puhul⁷⁷.

Väga oluline ülekriminaliseerimise indikaator tänapäevases karistusõiguses on õigusnormide kattuvus, ehk koosseisud KarS-s ja haruaktides on täpsemalt piiritlemata ning üks tegu on karistatav nii vääriteona kuid ka kuriteona. See põhimõtteliselt tähendab seda, et haruaktis sätestatud vääriteokoosseis „dubleerib“ KarS-s sätestatud kuriteokoosseisu. Taolisel viisil toimub ülekriminaliseerimise tootmine, millal liiga palju karistusõiguslike norme põhjendavad palju karistusi.

Käesoleval ajal süüteo eest vääriteokorras karistamine saab olla eelduseks juhul, kui teistkordsel süüteo toimepanemisel soovitakse karistada kriminaalkorras. Vääriteoprejuditsiooni eesmärgiks oli dekriminaliseerimine, kuid tegelikult sellisel viisil jõuti ülekriminaliseerimiseni. Karistamine vääriteokorras ei saa olla mingil juhul eelduseks sellele, et isikut saaks sama süüteo eest karistada juba kuriteo eest. Eriti aktuaalne see on majandustegevuse valdkonnas, millal näiteks igapäevase ettevõtlustegevuse raames isikul on

⁷⁶ J. Filippov. Kõva käepigistuse eest vangimajja? Eesti Ekspress, 16.07.2013.

⁷⁷ T. Reinthal. Ülekriminaliseerimine. Analüüs. Tartu, Mai 2010, lk 9. Arvutivõrgus: [http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%202%20\(Ulekriminaliseerimine_analuus\).pdf](http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%202%20(Ulekriminaliseerimine_analuus).pdf)

oht toime panna majanduslase süüteo oma tegevuse spetsiifilisuse tõttu. Ja kui ühel korral ebaõigete andmete esitamise eest karistatakse rahatrahviga, siis järgmisel korral isiku võib oodata juba üheaastane vangistus.

Peaprobleem seisneb selles, et KarS-s ja haruaktides sätestatud kuriteo ja väärteo koosseisud on tihti suhteliselt samasugused ja on suhteliselt keeruline otsustada, millise koosseisu alusel süütegu tuleb menetleda.

Näiteks KarS-i § 279 kohaselt on karistatav riikliku järelevalve teostamise takistamine, mis seisneb järelevalveks vajalike dokumentide või andmete esitamisest keeldumises või tähtaegselt esitamata jätmises või valeandmete esitamisest või dokumentide või andmete esitamisest sellisel kujul, mis ei võimaldanud järelevalve teostamist. Taoline väärtegu on karistatav rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga. Õigusnormi kohaldamisala laieneb kõigile riikliku järelevalvet teostavatele asutustele.

Kuigi vastutust järelevalve teostamise eest, mis väljendub maksudeklaratsiooni, dokumentide, asjade või muu teabe tähtpäevaks esitamata jätmises, maksuhalduri juures enda registreerimata jätmises, maksuhaldurile valeandmete, teadvalt ebaõigete dokumentide esitamisest, arvestuse pidamise nõuete eiramises, maksuhalduri korralduse täitmatajätmises või muul viisil maksuhalduri tegevuse takistamises näeb ette näiteks ka MKS § 154. Nimetatud säte eripäraks on võimalus karistada maksuhalduri tegevuse takistamise eest ka juriidilist isikut.

KarS-i § 372 kohaselt on väärteokorras karistatav tegevusloata ja keelatud majandustegevus. See on jällegi üldnorm, mille kõrval paljudes valdkondades eksisteerivad erinormid. Erinormiks saab pidada HasMS § 74, mille järgi on karistatav keelatud hasartmängude korraldamine ja mille tõlgendamiseks on vaja otsustada, millised hasartmängud on keelatud. HasMS § 2 lg 7 kohaselt on keelatud on hasartmängud, mille korraldamine ei ole nimetatud seaduse alusel lubatud. Lubatud on hasartmänge korraldada eelkõige tegevus- ja korraldusloa alusel.

Alkoholiseaduse § 65 järgi on karistatav alkohoolsete jookide jaemüügil kehtivate piirangute ja keeldude rikkumine. Kaubandustegevuse seaduse § 27 järgi on karistatav kauba või teenuse müük ilma sellekohase märketa registreeringus. Nagu eelnevast selgub, haruaktides on tegemist KarS-i § 372 otsese dubleerimisega, mis ilmselgelt toob kaasa ülekriminaliseerimist.

Arhiiviseaduses sätestatakse ühe väärteokoosseisuga (§ 50¹) kogu arhiiviseaduse ja arhiivieeskirja rikkumine, KarS-i §-d 285-287 käsitlevad samuti arhivaalidega ümberkäimist, nähes ette karistused kuritegude eest. Kuigi sisu poolest tundub, et nii arhiiviseaduse kui KarS-i puhul on tegu üht ja sama tegu puudutavate normidega, üksnes arhiiviseaduses on ühe normiga kõik hõlmatud ja KarS-s eraldi koosseisud välja töötatud, siis kokkuvõttes on KarS-i § 286 ja 287 tagajärjedeliktid, nõudes lisaks rikkumistele ka tagajärge kasutamiskõlbmatuks muutumise või väärtuse vähenemise näol.

Niisiis tuleb KarS-i puhul tõendada ka tagajärg, kuid arhiiviseaduse puhul piisab üksnes teo tõendamisest, kuid tagajärg ei ole enam määrava tähtsusega. Lisaks on KarS-s enamohtlikud koosseisud. Kokkuvõttes ei korda arhiiviseaduse ja KarS-i normid üksteist⁷⁸.

KarS § 363 järgi karistatakse kuriteona looduskasutus- ja saasteloata tegutsemine ja samuti selle loa nõuete rikkumine, veeseaduses (§ 38⁴ lg 1) on kehtestatud väärteokoosseis vee erikasutusloa nõuete rikkumise eest. Jäätmeseaduse § 120¹ kohaselt on väärteoks jäätmete käitlemine ilma jäätmeloa või loa nõudeid rikkudes⁷⁹.

Maapõueseaduse § 68¹ järgi saab väärteokorras karistada maapõue loata kasutamise või loa nõuete rikkumise eest. Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seaduse § 37 näeb ette väärteokaristuse kompleksloata tegutsemise või selle nõuete rikkumise eest. KarS-i § 362 kohaselt on väärtegu loodussaaduste veo, hoiustamise või töötlemise nõuete rikkumine⁸⁰.

Maapõueseaduse § 68¹ sätestab väärteona mh erinevate maavarade (maavaravaru või loodusliku kivimi, setendi, vedeliku või gaasi) Keskkonnaameti loata transpordi ühelt isiku kinnistult teisele. Kokkuvõttes on näha, et keskkonna-alaste normide hulgas valitseb teatav segadus ja väärteonormide ja kuriteonormide omavaheline piir pole mõnedel juhtudel selge ja koosseisud võivad omavahel kattuda. KarS-i § 219 sätestab kuriteokoosseisuna autori ja esitaja ühe isikliku õiguse rikkumise, samas on autoriõiguse seaduse § 813 sisuks samuti autori ja esitaja isiklike õiguste rikkumise eest süüteo ettenägemine, seda küll väärteona⁸¹.

⁷⁸ P. Raudvere. Väärteokoosseis Eesti Karistusõiguses. Magistritöö. Juhendaja knd (õigus) prof Indrek Koolmeister. 2009, lk 33.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid, lk 34.

Nagu eelmisest analüüsist on näha, siis väärteo ning kuriteo koosseisude kattuvused ei ole üksikjuhtumist, vaid tegu võib olla massilise nähtusega. Süüteo koosseisude hajutus ja nende kohaldamise ebamäärasus tekitab ebaõiglust, sest liiga palju karistusnorme tekitab palju karistusi.

Ülekriminaliseerimise aspektist on oluline märkida, et väärteokoosseisude uurimine oluliselt raskendab antud probleemi interpreteerimist. Väärteonormide asetsemine haruaktides, mis peab olema kokku ligi 148 (2010) takistab antud õigusnormide kattuvuse probleemi täieliku kaardistamise. Kuigi eelpool toodud analüüs kinnitab, et õigusnormide kattumine ning dubleerimine põhjustab ülekriminaliseerimist Eesti karistusõiguses.

Ülalpool olid märgitud peamised indikaatorid, mis mõjutavad karistusõiguse ülekriminaliseerimisele Eestis. Autor soovib märkida, et neid tunnuseid kasutatakse ka järgnevas analüüsis, mille eesmärgiks on kaardistada ülekriminaliseerimise probleemi KarS-i 21. peatükis. Ülearust karistamist tuleb vähendada, kuna põhjendatud ja tasakaalukas kriminaalpoliitika majandustegevuse valdkonnas peaks seda probleemi lahendama.

3. Majandusalased süüteod Eestis alates karistusseadustiku jõustumisest.

3.1. Majandusalaste süütegude olemus.

Majanduskuritegude defineerimisel on oluline üldise arusaama loomine majandusest, mida KarS defineerivad ühemõtteliselt: „*Majandus on ühiskonna materiaalseks olemasoluks vajalike vahendite tootmise ja tarbimise korraldamine; ühiskondliku kogutoodangu loomine, jaotamine ja tarbimine*“⁸².

Hoopis teine lähtumine majandusele oli näiteks NSV Liidu ajal, millal majandus sõltus *ühiskonnas valitsevatest tootmissuhetest*⁸³. Samamoodi kõiges kolmes raamatus on ühine majandussüüteo üldmõiste definitsioon, mis kehtib nii 21. peatükis toodud süüteoliikide puhul, kuid ka teistes haruaktides sisalduvate majandusalaste väärteokoosseisude puhul.

Mõiste majanduskuritegevus koosneb kahest sõnast, majandus ja kuritegevus⁸⁴. Mõiste majandus tähendab kas ühiskonna ainelise olemasolu tagamisega seotud eluavalduste kogumit, ühiskonna majanduselu või tootmisviisi avaldusvormi konkreetseis ajalootingimustes. Mõiste kuritegevus tähendab kuritegude sooritamist; mingil ajavahemikul toimepandud kuritegude kogumit⁸⁵. Samas mõistet majanduskuritegevus ei saa leia eesti keele seletavas sõnaraamatus.

Tänapäeval ei ole olemas õiguses aktsepteeritud karistusõigusliku majanduskuritegevuse mõiste ülddefinitsiooni, vaatamata sellele, et mõistet kasutakse tihti kirjanduses, meedias ja erialases kirjanduses. Kirjanduses pakutakse ainult kitsaid majanduskuritegevuse mõisteid mis loomulikult ei suuda hõlmata kogu probleemi iseärasusi. Majanduskuritegevus on majandustegevuse subjektide kasumikuritegevus, majandusruumis toimepandud kuriteod, mille eesmärk on enamasti (ehkki mitte alati ja vahetult) ainelise kasu saamine.

⁸²J. Sootak ja P. Pikamäe. Karistusseadustik : kommenteeritud väljaanne. Tallinn : Juura, 2009 lk 887.

⁸³ L. Auväärt, J.Sootak. Kriminaalõigus. Metoodilisi materjale TRÜ majandusteaduskonna üliõpilastele. Tartu, 1987, lk 30.

⁸⁴ T. Erelt jt. Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006, lk 408.

⁸⁵ Eesti keele seletav sõnaraamat. Eesti keele instituut. Arvutivõrgus: <http://portaal.eki.ee>

Majanduskuritegu pannakse toime majandustegevuses ilmnevate individuaalsete või kollektiivsete õigushüvede vastu ning majandustegevuse vahendeid kasutades⁸⁶.

Majanduskuritegu, majanduslik või majandusalane kuritegu: 1. Majandusliku tegevusega seotud kuritegu; kogu rahvamajandust või selle mõnda osa kahjustav kuritegu. 2. Karistusseadustikus eristatakse kuritegu ja väärtegu kui eri liiki süütegusid. Tavalisi vargusi (korter- ja autovargusi ja muid seda laadi kriminaalkuritegusid) majanduskuritegudeks ei peeta⁸⁷.

Lähtudes eeltoodust, pakub autor järgmise majanduskuritegevuse definitsiooni: majanduskuritegevus on üksikisiku või isikute gruppi poolt riigi, korporatsiooni või tarbijate vastu suunatud õigusvastane tegu, mille põhieesmärgiks on varalise kasu saamine. Selle majanduskuritegevuse definitsiooni eest räägib see, et selles on mainitud peamised majanduse kahjustavad tegurid: üldise huvi vastu suunatud rünne ja varaline kasu.

KarS-i § 2 lõige 1 annab süüteo formaalse ehk õigusdogmaatilise määratluse. Juba 1992. a karistusõigusreformiga kehtestatud KrK uue redaktsiooni (RT 1992, 20, 287) § 7 lg 1 loobus kuriteo materiaalsest määratletusest ühiskonnaohtlikkuse kaudu (KrK varasema redaktsiooni § 7 lg 1) ning arusaadavalt ei taastanud seda ka KarS. Seadustiku deliktstruktuur rajaneb finalistlikule kolmeastmelisele süüteomõistele (KarS § 2 lg 2).

See tähendab teo karistatavuse tuvastamist rangelt ja eranditult üksteisele järgnevatel astmetel – kõigepealt koosseisupärasus, seejärel õigusvastasus ning lõpuks süü, kusjuures õiguslik (ja ka eetiline) hinnang teole on igal astmel erinev. Alles siis, kui kõigil kolmel astmel on vastus jaatav, saab rääkida karistatavast teost – kuriteost või väärteost⁸⁸.

KarS-s ei ole eraldi välja toodud kuriteo peamisi tunnuseid ja kuriteo mõistet saab konkreetselt määratlada vaid selle eest kohaldatava karistuse kaudu. Nii kuriteod eristuvad väärtegudest sellepoolest, et kuritegude eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine (KarS § 3 lg 3).

⁸⁶ J. Sootak. Majanduskriminaalõigus. Õppevahend juristide põhi- ja täiendõppeks. Tartu 1998. lk 39.

⁸⁷ U. Mereste. Majandusleksikon. Tallinn 2003. Lk 552.

⁸⁸ J. Sootak ja P. Pikamäe. Karistusseadustik : kommenteeritud väljaanne. Tallinn : Juura, 2009, lk 44-45.

Seadustik võrreldes varem kehtivate kriminaalõiguslike õigusaktidega ei kirjelda kuriteod, kuid nt. ühiskonnaohtlikud teod, vaid pakub kuriteo liigitamisel lähtuda eelkõige süüteo eest kohaldatava karistuse kvantitatiivsest suurusest. Mõlemad liigid – kuriteod ja väärteod – on oma olemuselt süüteod, ja neid saab omavahel eristada kõigepealt karistuse alusel (KarS § 3 lg 2).

Riigikohus on öelnud, et isiku süüditunnistamine kuriteos kätkeb endas märkimisväärset ühiskondlikku hukkamõistu, mis ei ole võrreldav väärteokaristuse kohaldamisel tehtava süüetteheitega⁸⁹.

Karistuse alusel liigitamine tekitab olukorra, millal kuriteo ja väärteo eristamiseks tuleb kasutusele võtta kriminaliseeriva tunnuse, nt. suure ulatuse.

Maksude maksmise kõrvalehoidumise (KarS § 389¹) kuriteokoosseisu eristamiseks väärteokoosseisust (MKS § 153¹) ning maksukelmuse (KarS § 389²) eristamiseks (MKS § 153²) tuleb lähtuda KarSRS §-s 8 sätestatud printsiipidest. Lisaks kuriteo ja väärteo eristamiseks tuleb teada süüteo registreerimise hetkel kehtiva palga alammäära, mis peale EL ühtse valuutasüsteemiga ühinemisest 2011. aastal tõusis 290 eurost 355 euron 2014. aastal. (arvestades aegumist võib juhtuda, et 2011. aastal vältava kuriteona toime pandud maksukelmuse 2013. aastal menetletakse juba VTMS-i alusel). Aga positiivne on see, et seoses karistusõiguse revisjoniga on otsustatud loobuda palga alammäärast ning KarS-u panna suure kahju suuruseks 40 000 euro⁹⁰.

Üldteada karistusõiguslikud normid kehtivas õiguses on jaotatud KarS-u ja eriseaduste vahel ning selle sammuga on Eestist kadunud haldusüleastumised. Karistusseadustiku eelnõu koostajad lähtusid tõdemusest, et sisulist piiri kuriteo ja haldusüleastumiste vahel ei ole võimalik määratleda, samas valitseb põhimõtteline erinevus õigushüve kahjustava kuriteo ja haldusüleastumise kui tavalise korrarikkumise vahel.

Nõnda nimetasid eelnõu koostajad haldusõiguserikkumised väärtegudeks. Siinkohal tuleb välja vastuolu – kui karistusõiguslikud sanktsioonid kaitsevad õigushüvesid, siis väärtegudeks nimetamisega ja karistusõigusesse lülitamisega ei saa ka väärteod olla enam pelgalt „tavalised korrarikkumised“, sest nad alluvad ju samuti KarS-i üldosale⁹¹.

⁸⁹ Riigikohtu üldkogu 27. juuni 2005. a otsus nr 3-4-1-2-05 p 50

⁹⁰ Karistusõiguse revisjon „Mida muudetakse?“ Arvutivõrgus : <http://www.just.ee/muudatused>

⁹¹ Ernits, M. jt. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus. Tallinn, 1999.

Väärteod ei ole võimalik enam pidada tavalisteks korrarikkumisteks, seda sama maksukelmuse puhul menetleja ei saa luua väärteo puhul teise dimensiooni, mis oleks teistsugune, kui kuriteo puhul. Pigem tuleb menetlejal otsustada kui otstarbekas on maksukelmuse väärteokorras menetlemine, kui nende eristamiseks lähtuda tuleks kohaldatavast karistusest ning tekitatud kahju suurusest.

Maksukelmuse menetlemist muudab keerulisemaks ka tänapäeva majanduse enda keerukus, kus vahetu suhtlemise ja usaldusvahekorra asemele on tulnud anonüümsus ning formaalne suhtlemine. Kuriteo üldinimlikult arusaadava sisu asemel näeme keeruliste majandusõiguslike reeglite rikkumist. Vahel küsitakse lausa, kas tänapäeva majandustegevuse keerukuse taustal on üldse võimalik majanduskuriteo ebaõigussisu mõista, kas see ei ole elanikkonna õigustundlikkust ja – teadvust arvestades üle jõu käiv ülesanne?⁹²

Haldusüleastumiste nimetamisega väärtegudeks toimus Eestis „pehme“ ülekriminaliseerimine. Mingil määral saab väärteokoosseisud juba pidada kuritegudeks, sest väärteod peavad vastama karistusõiguse põhimõtetele ning alluvad KarS-i üldosale. Väärtegu erineb kuriteost ainult karistuse raskuse poolest. Kuritegu ja väärtegu erinevad teineteisest eelkõige kvantitatiivselt. Nii kuritegu kui väärtegu on suunatud konkreetse õigushüve vastu ning kujutavad endast hukkamõistetavat tegu – sellist, mis on sotsiaaleetiliselt hukkamõistetav⁹³.

Põhiprobleem seisneb selles, et KarS 21. peatükis sätestatud majandusalased süüteod otseselt ei viita haruaktides toodud majandusalastele väärtegudele. Eesti seadusandluses puudub õigusakt nimetusega „Väärteokaristusseadustik“ ja majandusalaste väärtegude metetlemiseks ei ole võimalik alati lähtuda 21.peatükis sätestatud majandussüütegudest.

Kõigepealt 21.peatükis sätestatud süüteod ühendab ühtne tegutsemisviis, kuid eriline majanduslik motivatsioon. Õigusteoreetiliselt majandusliku motivatsiooni iseloomustab ühtne tegutsemisviis mis esineb majandusliku motivatsiooni voluntatiivse elemendina.

Majandusalaste süütegude liigid ühtlustab kõrge sotsiaalne ja õiguslik oht, mis realiseerub tänapäevase majanduskuritegevuse negatiivsetes tendentsides.

⁹² J. Sootak. Karistusõiguse arengumudelid: Enklaavid ja nende iseseisvumine. Akadeemia 2014/4, lk 689.

⁹³ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE juurde, Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&>

KarS-u 21. peatükis eksisteerib ühtne alus, mis võib kasutada süütegude kriminaliseerimise jaoks. Kõike majandusalaste süütegude koosseise ühtlustavad samad kriminaalprintsüübid ja samad karistusõiguslikud tunnused ning kõik need süüteod pannakse toime majanduse valdkonnas.

Majandusalased süüteod on liigitatud kaheksaks jagudeks:

- a) ebaseaduslik majandustegevus (1.jg),
- b) äriühinguga seotud süüteod (2.jg),
- c) pankroti- ja täitemenetlusalased süüteod (3.jg),
- d) maksualased süüteod (4.jg),
- e) rahapesualased süüteod (5.jg),
- f) süüteod väärtpaberiringluses (6.jg),
- g) konkurentsialased süüteod (7.jg), ja
- h) erakonnaalased süüteod (8.jg).

KarS 21.peatükki on koondatud paragrahvid 372 – 402², kokku kehtivaid paragrahve on 33 ja kehtetuid on 9 (seisuga aprill 2014). See on 6,62% KarS eriosa mahust, mis on üks viieteistkümnendik kogu õigusakti mahust. Neid 33 paragrahvi ühendavad endas erinevad süükoosseisud, sealhulgas nii lihtkoosseisud kuid ka kvalifitseeritud koosseisud. Nimetatud Karistusseadustiku 21.peatükki 33 paragrahvi koosnevad:

- 34 majanduskuriteo lihtkoosseisu, millest 4 ei oma kvalifitseeritud koosseisu;
- 28 kvalifitseeritud koosseisu, mis sisaldavad raskendavaid asjaolusid lihtkoosseisudele;
- 3 kvalifitseeritud koosseisu, raskendavate asjaoludega kvalifitseeritud koosseisule;
- 7 erikvalifitseeritud koosseisu eriraskendavate asjaoludega lihtkoosseisus.

Seega majandussüüteo käsitlevates õigusnormides sisaldub kokku 72 erinevat koosseisu, mille alusel on võimalik isikut süüdi tunnistada. Lähtudes ülekriminaliseerimise teoreetilisest lähenemist tekib küsimus, kas taolise olukorra puhul ei ole tegemist varjatud kriminaliseerimisega? Kuigi antud töös keskendutakse pigem õigusnormide käsitlemisele, mis

teadaolevalt koosnevadki koosseisudest, siis sellele probleemile rohkem tähelepanu ei pöörata.

Ülalmainitud 21.peatüki 33-le kehtivatele paragrahvile võib kohe lisada MKS 15.peatükis „Maksuõigusrikkumiste eest kohaldatavad karistused“ nime all toodud 10 väärtekoosseisu, mis vastavad majandusalaste süütegude tunnustele.

Sellest tuleneb järgmine õiguslik probleem - kuidas saab otsustada missugune väärtekoosseis vastab majandusalastele süütegudele ja milline mitte? Kõigepealt tuleb tunda KarS üldosas ning eriosa 21. peatükis loetletud üldprintsipe. Lisaks tuleb hinnata, millistest eesmärkidest lähtus seadusandja konkreetse valdkonda reguleeriva haruakti kehtestamisel ja kuidas on võimalik haruaktis sätestatud koosseise toime pandud süüteole subsumeerida.

Enamus väärtekoosseise on oma sisult blanketsed õigusnormid, ehk osutavad mõne teise õigusharu normatiivaktile, seetõttu selekteerimine muutub veelgi keerulisemaks. Samas selekteerimisel ei tohi eirata Riigikohtu otsusteid, mis puudutavad väärtekoosseisude rakendamist. Aga mis teha sel juhul, kui väärtekoosseisu juriidiliseks tõlgendamiseks puuduvad üleüldse võimalused ja koosseisu on raske tõlgendada?

Ülalmainitud praktilistest õigusprobleemidest tuleb unustada, sest põhiteema ei ole väärtemenetlus kui protsess. Kuigi igas mõttes seoses ülekriminaliseerimisega on motiveeritud nimetada mõned haruaktid, mis korreleeruvad 21.peatükis sätestatud väärtekoosseisudega ning peamiseks rünnatavaks õigushüveks on majandus „kitsas mõttes“, need on näiteks:

- alkoholiseaduse §-d 53-67;
- autoveoseaduse §-des 31¹, 31³, 31⁵–31⁷ ja 31⁹,
- hasartmänguseaduse § 74, 75 ja 89;
- jäätmeseaduse §-d 120⁴, 120⁵ ja 122,
- kemikaaliseaduse § 24²,
- looduskaitseaduse §-d 74¹ ja 74⁵,
- narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse § 15², investeerimisfondide seaduse §-d 302-318¹,
- krediitiasutuse seaduse §-d 134⁷–134¹⁵,

- kaubandustegevuse seaduse §-d 24-32,
- kaugkütteseaduse §-d 33-36,
- konkurentsiseaduse §-d 73¹ ja 73⁵–73⁸,
- kalapüügiseaduse §-d 23¹ ja 23⁷,
- rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse §-d 57-64,
- ravimiseaduse §-d 104-106 ja 111,
- riigihangete seaduse §-d 111-113,
- tubakaseaduse §-d 38-41,
- vedelkütusevaru seaduse §-d 20, 20¹ ja 21,
- vedelkütuse erimärgistamise seaduse §-d 6² ja 6³,
- vedelkütuse seaduse §-d 30-33,
- väärismetalltoodete seaduse §-d 47-49,
- väärtpaberituruseaduse §-des 237¹–237⁴⁷,
- väetiseseaduse §-d 37-39,
- äriseadustiku §-des 504¹-504⁵ ja üleliigse laovaru tasu seaduse § 21.

Ülalmainitud 24 haruaktis sisaldub kokku 177 väärteokoosseise, mis koos KarS 21. peatüki 33 paragrahvidega teeb kokku 210 paragrahvi, mille eesmärgiks on majandustegevuse reguleerimine. Kuid ka see arv ei pruugi olla lõplik.

KarS 21.peatükki valguses Eestis registreeritakse ühe aasta jooksul majandussüütegusid suhteliselt vähe - 2011. a oli registreeritud 1044, 2012.a 800 ja 2013. a juba 701, mis moodustas 2013. a. ca 1,7% kogu registreeritud kuritegude arvust. Näiteks 2003.a. oli registreeritud 346 majandussüütegu, mis moodustas 0,6 % kogu registreeritud kuritegude arvust⁹⁴.

⁹⁴ Justiitsministeerium „Registreeritud kuriteod 2003-2012“ Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/59292>

Kas KarS 21.peatükis väärteo korras karistatavad majandusalased süüteod on avaldatud statistikas sees ei ole teada, näiteks KarS § 372 lg 1 kohaselt tegevusloata ja keelatud majandustegevus on väärtegu ja sama paragrahvi lg 2 kohaselt juba kuritegu ning sama paragrahvi lg 3 kohaselt juba uuesti väärtegu ning lg 4 kohaselt jälle kuritegu.

KarS § 372¹ kirjeldatud väärtegude kohta andmed üldse puuduvad. Kuid isegi taoline olukord ei ole problemaatiline, sest haruaktide alusel registreeritud majandusväärtegude arv on teadmata ning palju majandusväärtegu registreeritakse on võimalik ainult ennustada.

Maksu-ja Tolliameti poolt avaldatud 2013. aasta väärteomenetluste aruande kohaselt oli sel aastal registreeritud kokku 2 341 väärtegu, millest 2 090 oli registreeritud Tollikorralduse osakonnas ning ülejäänud teistes osakondades. Kui tollis registreeritud väärtegude arv oli võrreldes maksude valdkonnaga hiiglaslik, siis alates 2014. aasta alguses maksude valdkonnas oli alustatud juba 161 väärtegu⁹⁵.

Nimetatud väärteod on oma olemuselt majandustegevuse valdkonnas toime pandud süüteod, mis tuleks majanduslaste kuritegudega 21. peatükist kokku panna. Ei ole võimalik rääkida väärteoõiguse ja kriminaalõiguse identsusest juhul, kui riiklikul tasemel väärteovaldkonna tulemusi eraldatakse kuritegevuse statistikast ja need lihtsalt selles ei ole (Vt. Tabel 1).

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Majanduslane kuritegu	346	480	473	486	465	779	987	1137	1044	800	691

Tabel 1. Registreeritud majandusalased kuriteod 2003-2013. Allikas: www.stat.ee

Järgmine probleem, mis reflekteerib ülekriminaliseerimist on mõistetud karistuse täideviimine. Ülekriminaliseerimise tõttu toimub üldine süüdimõistetute arvu kasv majandustegevuse valdkonnas, mis võib-olla seotud majandusvaldkonnas sildistamise teooria⁹⁶ (labeling theory) rakendamiga. Selle teooria kohaselt on riigi ülesandeks on karistusõiguslik sekkumine majandusvaldkonda koos kurjategijate stigmatiseerimisega, millega paratamatult kaasneb majandustegevuse häirimine.

⁹⁵ Väärteomenetlused. Arvutivõrgus: <http://www.emta.ee/index.php?id=23636>

⁹⁶ Johannes Knutsson „Labeling Theory a critical examination“ Scientific Reference Group, 1977 p. 39

Kuid kuivõrd on vajalik selline sekkumine, on vaid riigi kriminaalpoliitikale otsustada ning karistuste täideviimise probleem on sildistamise teooria rakendamise loomulik tagajärg. Ausalt öeldes pool Eesti elanikkonnast stigmatiseeriti Karistusregistris, seda võimaldas 2001. aasta karistusõiguse reform. Karistusregistri avalikuks muutmisega kaasneb ilmingimata oluline surve majandustegevuse valdkonnale.

KarS jõustumisega 2002. aastal muutu karistusteoreetiline lähenemisviis karistuse eesmärkidele. Lisaks varem Eesti karistusõigusele tuntud eripreventsioonile oli § 56 lg 1 ls 2 alt 3 all uuendusena sätestatud karistuse üldpreventiivne eesmärk, mis tuleneb positiivse üldpreventsiooni teooriast.

Üldpreventsiooni ülesanne on näidata karistusõigust ühiskonda kaitsva institutsioonina, millel on ka kindlustuseesmärk, mida ei tohi aga realiseerida süü piire ületavalt. Välja on pakutud karistuse kohaldamise mudel, mille kohaselt võiks positiivne üldpreventsioon tähistada süü piire arvestava karistuse alammäära⁹⁷.

Uue karistusteoreetilise lähenemisviisiga juba saab tutvuda Riigikohtu praktikas, mis avaldas seisukohti karistuse positiivse üldpreventiivsete eesmärkide kohta. Näiteks Riigikohus on otsustanud, et olukorras, kus aastast aastasse hukkub purjus juhtide süül riigis kümneid ja saab vigastada sadu inimesi, nõuavad positiivse üldpreventsiooni põhimõtted riigipoolset reaktsiooni, mis annaksid õiguse adressaatidele selge signaali sellest, et liiklusõigusrikkumiste, sh eelkõige mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise näol on tegemist riigi poolt rangelt karistatavate õigusrikkumistega⁹⁸.

Õiguskorra kaitsmise huvid nõuavad näiteks ka korduvalt raskeid rahvatervisevastaseid kuritegusid toime pannud isiku pikaajalist eraldamist ühiskonnast⁹⁹.

Positiivse üldpreventsiooni kasutuselevõtmisega kaasnes loobumine negatiivsest üldpreventsioonist, mis kehtis Eestis kogu NSV Liidu ajal. Teoreetiliste aluste muutmine ning karistamine peab lähtuma ühiskonna huvidest, sest karistuse eesmärgiks peab olema eelkõige õiguskorra kaitsmine ühiskonnas. Lähtudes Samsoni käsitlest, positiivne üldpreventsiooni kehtestamise teoreetiliseks aluseks on ühiskonnas valitsevad väärtushinnangud, mis on loodud ühiskonna enda poolt ning mille kaitsmise ülesanne lasub karistusõigusel.

⁹⁷ J. Sootak. Looming või aritmeetika? Juridica, 1997, nr 1, lk 34.

⁹⁸ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 5. märtsi 2003. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-26-03 p.5

⁹⁹ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 28. aprilli 2009. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-32-09 p.11

Millised väärtushinnangud prevaleerivad majandustegevuse valdkonnas 2014.aastal on juba iseasi, kuid ilmtingimata meie majanduskeskkond vajab selliste väärtushinnangute loomist. Ainult peale seda on võimalik rääkida positiivse üldpreventsiooni kasutamisest majandussüütegude valdkonnas, mis on juba oma olemuselt suhteliselt keeruline seda karistusõiguslike vahenditega ühemõtteliseks reguleerimiseks.

3.2. Majandusalaste süütegude ülekriminaliseerimise indikaatorid.

Seoses ülekriminaliseerimise probleemiga KarS 21. peatükis võib märkida, et peamiselt majandusalastele kuritegudele mõjutas seadusandlik tegevus. Majandusalaste süütegude ülekriminaliseerimise indikaatoriteks on uute õigusnormide kehtestamine (ehk otsene kriminaliseerimine), õigusnormide madal kvaliteet, õigusnormide kattuvus, arusaamatud õigusnormid (keeruline sõnastus).

Ülekriminaliseerimise oluliseks indikaatoriks on järjepidevad muudatused 21. peatükis. Majandusalased süüteod 21. peatükis muudeti vähemalt 9 korda, peamised muudatused kehtestati 15.03.2007.a. ja 01.01.2011.a.

Peale 2001. aasta reformi KarS-i 21. peatükis oli esmakordselt sätestatud vastutus:

- alkoholi käitlemise korra rikkumise eest (KarS § 375);
- tubakatoodete käitlemise korra rikkumise eest (KarS § 376);
- ärisaladuse õigustamatu kasutamise eest (KarS § 378);
- aktsiatest tulenevate õiguste ebaseadusliku kasutamise eest (KarS § 383);
- ebaseaduslike toimingute tollisoodustuse kaubaga (KarS § 393);
- ebaseadusliku investeerimise eest (KarS § 397);
- turgu valitseva ettevõtja seisundi kuritarvitamise eest (KarS § 399);
- konkurentsi kahjustava kokkulepe, otsuse ja kooskõlastatud tegevuse eest (KarS § 400); konkurentsi kahjustava koondumise eest (KarS § 401);
- eri- ja ainuõigust ja olulist vahendit omava ettevõtja kohustuste rikkumise eest (KarS § 402).

Kokku oli kriminaliseeritud 10 uut majandusalast süütegu, mis moodustab ligi 30 % kogu sätestatud majandusalaste süütegude arvust. Nimetatud kuriteokooosseisudele kindlasti ka lisandusid ka vastavates haruaktides väärteokooosseisud.

Seoses 2004. aastal infoühiskonna teenuse seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse, riigisaladuse seaduse ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse kehtestamisega oli oluliselt laiendatud isikusamasuse tuvastamise kohustuse mittetäitmise (KarS § 395) ja rahapesu kahtlusest mitteteatamise ja ebaõigete andmete esitamise (KarS § 396) eest ettenähtud vastutus. Nii kui varem erilise isikutunnusena oli sätestatud ainult krediidi- või finantseerimisasutuse töötaja juht või kontaktisik või ettevõtja, siis peale seaduse rakendamise seaduse vastuvõtmist laienes karistusõiguslik vastutus kõigile inimestele.

Samas KarS-s peale seda kehtestamist õigusnormid olid mitmekordselt täiendatud või parandatud, mistõttu oluliselt kasvas kriminaliseeritud süütegude arv. Seisuga 2011. aasta lisandusid koosseisud, mis näevad ette vastutuse:

- kolmanda riigi õigusaktide või nende alusel tehtud toimingute rakendamise väljaspool selle riigi territooriumi ja kolmanda riigi õigusaktide või nende alusel tehtud toimingute mõjust majandus- või finantshuvidele teatamata jätmise eest (KarS 372¹);
- lisaainete ebaseadusliku eemaldamise erimärgistatud vedelkütusest ja selle tulemusel saadud vedelkütuse käitlemine eest (KarS 376¹);
- kvaliteedinõuetele mittevastava vedelkütuse ebaseadusliku käitlemise eest (KarS 376²);
- raamatupidamise kohustuse rikkumise eest (KarS 381¹);
- pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise eest (KarS 385¹);
- maksude maksmisest suures ulatuses kõrvalehoidumise eest (KarS 389¹);
- suures ulatuses maksukelmuse eest (KarS 389²);
- turumanipulatsiooni eest (KarS 398¹);
- erakonna majandustegevusele ja varale kehtestatud piirangute rikkumise eest (KarS 402¹) ja
- erakonnale tehtava annetuse vastuvõtmise keelu rikkumise eest (KarS 402²).

Kokku prim'de ja secunda'de abiga oli täiendavalt kriminaliseeritud kokku 10 süüteo koosseisu, mida teeb jälle ligi 30 % kogu majandusalaste süütegude üldarvust.

Kohati toimus „mängimine“ koosseisudega, millal peale ühe süüteo koosseisu dekriminaliseerimist oli kriminaliseeritud kaks uut. Näiteks 2007. aastal oli tunnustatud kehtetuks KarS § 390, mis nägi ette vastutuse maksudeklaratsiooni esitamata jätmise, maksuhalduri juures registreerimata jätmise, maksuhalduri tegevuse takistamise ja maksumaksja või -kinnipidaja maksevõime halvendamise eest. Selle paragrahvi asemel olid kehtestatud KarS §-d 389¹ ja 389², mis sätestasid vastutuse maksuhaldurile andmete esitamata jätmise või valeandmete esitamise eest ning teadvalt valeandmete esitamise eest.

Ülekriminaliseerimine, mis toimub majandusõiguse valdkonnas õigusnormide muutmisel süvendab lõhet õiguse ja majanduse vahel ja kahjustab õigusnormide kvaliteedi. Pidevad muudatused seadusandlused mõjutavad negatiivselt karistuste arvule ja tekitavad ebaõiglust ühiskonnas. Kriminaalõiguslikud normid peavad olema kehtestatud eelkõige preventiivsetel eesmärkidel. Majandustegevuse valdkonnas õigusnormidega manipuleerimine kaardistab ülekriminaliseerimise probleemi antud sektoris.

Kuid ei tohi mainimata jätta ka positiivseid muudatusi majandusalaste süütegude sfääris, mis toimusid 21. peatükis. Lisaks otsesele kriminaliseerimisele toimusid ka dekriminaliseerimise protsessid, mis väga positiivselt mõjutavad kriminaliseerimise tase vähendamisele majandustegevuse valdkonnas. Tavaliselt dekriminaliseerimine toimub kas otseselt (süüteo koosseis kustutakse) või õigusnormi muudetakse uue kvalifitseeriva tunnusega. Viimase puhul tuleb märkida, et kvalifitseeritavate tunnuste lisamine destruktiivselt mõjutab dekriminaliseerimisele, sest tegelikult seda ei toimu.

Otseselt oli dekriminaliseeritud 2011.a. seisuga (tunnustatud kehtetuks):

- ärisaladuse õigustamatu kasutamine (KarS § 378);
- ebaõigete andmete esitamine audiitorile ja erikontrolli läbiviijale (KarS § 382);
- aktsiatest tulenevate õiguste ebaseaduslik kasutamine (KarS § 383);
- maksude väärarvutus (KarS § 386);
- maksustatava tulu väärarvutus (KarS § 387);
- maksustatava käibe ja tagastatava käibemaksusumma väärarvutus (KarS § 388);

- maksumaksjale tehtavatelt väljamaksetelt maksuseaduses ettenähtud maksu kinni pidamata jätmine (KarS § 389);
- maksuhalduri tegevuse takistamine (KarS § 390);
- erakonnale tehtava annetuse vastuvõtmise keelu rikkumine (KarS 402²).

Kokku oli dekriminaliseeritud 9 süütekoosseise, mis moodustab ligi 30 % kogu majandusalaste süütegude üldarvust.

Alates 2007. aastast maksude maksmisest kõrvalehoidumine (KarS § 389¹) ja maksukelmus (KarS § 389²) on karistatavad ainult juhul, kui ülalmainitud teona on tekitatud kahju suures ulatuses.

Sama seaduse muudatusega oli kehtestatud nõue erimärgistatud vedelkütusele, millest on keelatud lisaainete ebaseaduslik eemaldamine ja selle tulemusel saadud vedelkütuse käitlemine (KarS § 376¹) samuti kvaliteedinõuetele mittevastava vedelkütuse käitlemine (KarS § 376²) peab toimuma õiguspäraselt. Siin kvalifitseeriva tunnuseks on samuti vedelkütus suures koguses.

Ülalmainitud süütekoosseisude lisandumine tähendas nende õdede-vendade loomist väärteokoosseisudena, mis pidid edaspidi teenindama vähesel määral riivatud õigushüve. See on ülitähtis majandusalaste kuritegude ülekriminaliseerimise eeskuju, millal täiendavate raamistike abil (suur ulatus, oluline kahju jne) kunstlikult luuakse dubleerivad koosseisud haruaktides.

Iga kuriteo kvalifikatsioon omab kindlad piire ja need peavad olema täpselt määratletud õigusaktis. See on jällegi seotud juba varem mainitud *nullum crimen sine lege* põhiprintsiibiga, mille kohaselt õigusnormid peavad olema enamusele ühiskonnas selged ja arusaadavad.

Väärtpaberituru seaduses on täpsustatud KarS §-s 398¹ kasutatavaid mõisteid. Vastavalt KarS § 398¹ on karistatav turumanipulatsioon, nimelt reguleeritud turu või finantsinstrumendi turuhinna või reguleeritud kauplemissüsteemis kauplemiseks võetud finantsinstrumendi turuhinna mõjutamise eesmärgil eksitusse viiva või tõenäoliselt eksitusse viiva tehingu või tehingukorralduse tegemine või emitendi finantsinstrumendi suhtes teadvalt ebaõige või eksitava teabe levitamine emitendi aktsia- või osakapitalis osalust omava või emitendiga töö- või ametiülesannete kaudu seotud isiku poolt.

VPTS § 188¹⁵ kohaselt turumanipulatsioon on käesoleva seaduse tähenduses:

- 1) finantsinstrumendi pakkumise, nõudluse või hinna suhtes eksitusse viivad või tõenäoliselt eksitusse viivad tehingud ja tehingukorraldused, kui tehingu või tehingukorralduse teinud isikul puuduvad õigustatud põhjendused oma tehtud tehingule või tehingukorraldusele ning kui selline tehing või tehingukorraldus ei vasta turu tunnustatud tavale;
- 2) isiku poolt või isikute koostöös tehtavad finantsinstrumendi hinda tavapäratul või kunstlikul tasemel hoidvad või sinna viivad tehingud või tehingukorraldused, kui tehingu või tehingukorralduse teinud isikul puuduvad õigustatud põhjendused oma tehtud tehingule või tehingukorraldusele ning kui selline tehing või tehingukorraldus ei vasta turu tunnustatud tavale;
- 3) tehingud ja tehingukorraldused, mis sisaldavad näilikke elemente ning muu pettuslik käitumine;
- 4) niisuguse teabe levitamine meediakanalites, sealhulgas Internetis, või muul viisil, mis annab või tõenäoliselt annab finantsinstrumentide kohta valesid või eksitavaid märguandeid, kui teavet levitanud isik teadis või oleks pidanud teadma, et teave on vale või eksitav;

Järgmiselt tuleb uus käsitlus - (1¹) Turumanipulatsioon on iseäranis järgmine:

- 1) finantsinstrumendi nõudluse või pakkumise suhtes endale turgu valitseva seisundi kindlustamine isiku või kooskõlastatult tegutsevate isikute poolt, kui selle käigus määratakse otse või kaudselt kindlaks ostu- või müügihindad või luuakse muid ebaõiglasi kauplemistingimusi;
- 2) finantsinstrumentide omandamine või võõrandamine turu sulgemisel, eksitades sulgemishinna alusel tegutsevaid investoreid;
- 3) finantsinstrumendi või selle emitendi kohta meediakanalites teabe, sealhulgas arvamuse või kuulujutu levitamine, kui eelnevalt on sõlmitud finantsinstrumendi või finantsinstrumendiga seotud tuletisinstrumendi ostu- või müügileping, millega mõjutatakse finantsinstrumendi hinda ning saadakse kasu selle mõjust finantsinstrumendi hinnale ja ilma et samal ajal oleks huvide konflikt nõuetekohaselt ja tõhusalt avalikustatud.

See on lihtsalt hämmastav. Millisest õigusnormi kvaliteedist ja arusaadavusest võib rääkida, kuid seda aru saab vaid kitsas spetsialistide arv. Pole ühemõtteliselt selge kuidas selliseid õigusnorme nagu KarS § 398¹ on võimalik aru saada eeldades, et tegemist ei ole blanketse

koosseisuga, ehk selle tõlgendamiseks ei saa kasutada VPTS-i. Riigikohus oma lahendis nr 3-1-1-36-12 märkis, et KarS § 398¹ lg-s 1 sätestatud süüteokoosseis ei ole blanketne, sest selles avatakse ammendavalt karistatava teo kirjeldus¹⁰⁰.

Võrreldes VPTS § 188¹⁵ lg-s 1 sisalduvat turumanipulatsiooni määratlust KarS § 398¹ lg 1 tekstiga, on silmanähtav, et karistusseadustikus määratletakse turumanipulatsioon kui kuritegu iseseisvalt. Kuigi sarnaselt VPTS § 188¹⁵ lg-le 1 on ka KarS § 398¹ lg 1 kohaselt turumanipulatsioonina karistatav eksitavate või tõenäoliselt eksitavate tehingute tegemine ja eksitava teabe levitamine, on turumanipulatsioon VPTS § 188¹⁵ lg-s 1 sätestatud väärtegu ja KarS § 398¹ lg-s 1 nimetatud kuritegu üld- ja erinormi vahekorras. Olulisim sisuline erinevus nende kahe süüteokoosseisu vahel seisneb selles, et KarS § 398¹ lg-s 1 sätestatud kuriteokoosseisu realiseerimine nõuab täiendavalt väärtpaberituru seaduses sätestatule toimepanija spetsiifilist eesmärki - finantsinstrumendi turuhinna mõjutamist¹⁰¹.

Karistusõiguse revisjon RK 3-1-1-36-12 suunise kohaselt nõustus, et ei ole praegune § 398¹ blanketne koosseis, vaid seda tuleb sisustada VPTS-st iseseisvalt. Selline suunis võib tekitada tõsisemaid probleeme määratluspõhimõttega. Turumanipulatsiooni mõiste tuleneb VPTS-st ja seda ei ole mõtet KarS-i vastavas sättes korrata. Seoses väärteovastutuse kehtestamisega kõnesolevas paragrahvis tuleb tunnistada kehtetuks VPTS § 237⁴³.¹⁰²

Eelnõuga on väärtpaberikuritegude puhul kavandatud põhimõtteline muudatus, mille kohaselt vastav turukuritarvitus on väärtegu, kuid teatud kvalifikatsioonide korral kuritegu. Turukuritarvitus on kuritegu kolmel üldisel alusel: a) süüte toimepanemine on toimunud teatavat seisundit kasutades, mille usaldusväärsus on kapitaliturgude seisukohalt turgude stabiilsuse tagamiselt oluline – emitent või investeerimissoovitaja andja või levitaja, b) grupi poolt¹⁰³.

Majandusalased süüteod on ülekriminaliseeritud. Seda probleemi näitlikustab ülatoodud analüüs, mille raames otsiti ülekriminaliseerimise indikaatoreid KarS-i 21. peatükis. Lähtudes analüüsist autor teeb peamised ettepanekud ülekriminaliseerimise vähendamiseks käesoleva töö kokkuvõttes, mis mingil määral võivad mõjutada situatsiooni muutmisele.

¹⁰⁰ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 30. mai 2012. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-36-12 p.16.1

¹⁰¹ Ibid. p.14.

¹⁰² Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE juurde, lk 91

¹⁰³ Ibid.

Kokkuvõte

Kriminaalpoliitika on valdkond, kus arvestamine ühiskonna huvidega vajab riigi poolt veidi rohkem tähelepanu kui teised õiguspoliitilised valdkonnad. Kohati majandussuhete reguleerimine kriminaalkaristusega on isegi vastuvõetamatu, sest karistus majandustegevuse valdkonnas peab lähtuma eelkõige *ultima ratio* põhimõttest.

Hargmaistumise ja globaliseerumise ajal, millal majanduses puuduvad konkreetset määratletud piirid on kohati absurdne püüda saavutada kriminaalpoliitilisi eesmärke majanduses karistuse teel. Kriminaalõiguslik lähenemisviis viimasel aastakümnel põhjustas ülekriminaliseerimist majandustegevuse valdkonnas.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli iseloomustada ülekriminaliseerimise protsessi majandustegevuse valdkonnas ja leida tõendeid selle kohta, et majandusalased süüteod on ülekriminaliseeritud. Uurimise läbiviimiseks oli põhjalikult analüüsitud kriminaliseerimise ja dekriminaliseerimise etapid ning nende mõju majandusalaste süütegude kujunemisele.

Käesolevas töös liikudest majandusalaste süütegude ülekriminaliseerimise probleemi tuvastamise suunas leidis kinnitust püstitatud hüpotees, mille kohaselt tõepoolest peale 2001.aastal toimunud kriminaalõiguse reformi kasvas karistatavate tegude koguarv majandustegevuse valdkonnas. Kriminaalõigus reguleerib kõik elulisi valdkondi ning selle mõju majandusele on hiiglaslik.

Tänapäeva ülekriminaliseerimise üheks põhjuseks on 2001.aasta kriminaalõiguse reform, kus kehtestati väärteokaristusõigus ning suurenes kriminaalkaristuste arv. Praegu Eestis kehtiv karistusõigus ei ole just eile tekkinud, vaid see on keerulise ajaloolise protsessi käigus väljaarenenud positivistlik lähenemisviis karistuse eesmärkidele. Kriminaalpoliitilised muudatused ja õigusaktides väljendatud karistuse eesmärgid ei suuda koheselt muuta ühiskonna suhtumist kriminaalkaristusele.

Majandus, kui ühiskonna heaolu olulisim tegur peab kindlasti olema kaitstud kriminaalõiguse poolt, kuid KarS ning selle alusel loodud haruaktide mõju tänapäevasele majandusele põhjendas ülekriminaliseerimist majandustegevuse valdkonnas.

Praegu ülekriminaliseerimise probleem Eestis on väga aktuaalne, mistõttu juba 2011. aastal alustatud karistusõiguse revisjoni tulemuste alusel on loodud Karistusseadustiku ja sellega seondult teiste seaduste muutmise eelnõu.

Karistusõiguse revisjon andis ühiskonnale signaali, et igasugust käitumist on võimalik kriminaliseerida. Sellist viga tuleb XXI. sajandil vältida ja vähendada kriminaalõigusliku ekspansiooni. Kahjuks tuleb tõdeda ka seda, et Eestis puudub jätkusuutlik kriminaalpoliitika ja karistusõigus vaevleb reformide tõttu.

Mida vähem kardinaalseid reforme toimub majanduskuritegevuse valdkonnas seda rohkem saab luua positiivseid väärtushinnanguid majandustegevuses. Peale väärtushinnangute loomist on võimalik rääkida majandustegevuse isereguleerimisest, millal sektor ise hakkab reguleerima omavahelisi suhteid.

Autor on seisukohal, et karistusõiguslik revisjon ei saavutata püstitatud eesmärke majanduslaste süütegude ülekriminaliseerimise osas. Ülekriminaliseerimise probleem on tuntud paljudes demokraatliku režiimiga riikides, eelkõige USA-s. Packer ja Kadish suhtusid kriminaalkaristusele väga negatiivselt ning pidasid võimalikuks isikute eraviisilist käitumist üldse vabastada kriminaalvastutusest.

Ülekriminaliseerimist saab tuvastada erinevate meetodikate abil, Paul Robinson ja Michael Cahill kasutasid kriminaalkoodeksis sõnade ülelugemise meetodit. Selline meetod on olnud kritiseeritud, sest sõnade arv ei ole alati ülekriminaliseerimise tunnusjoon.

Ülekriminaliseerimise tuvastamiseks toob autor välja järgnevad indikaatorid, milleks on: õigusaktides sätestatud alusetud õigusnormid; seadusandja poolt kehtestatud ülearused seadused; seadusandja poolt kehtestatud seadused, mis oluliselt laiendavad isiku süüd; kriminaalkorras karistamine ilma kohtuliku sekkumiseta; ebaproportsionaalselt suured karistused kuritegude eest ja liigne karistamine väikeste õigusrikkumiste eest.

Õigusteoreetikute arvamusel piisab ühest nimetatud tunnusest selleks, et tuvastada kriminaalõiguse ülekriminaliseerimine. Ülekriminaliseerimise kontrollimiseks KarS-s autor otsustas kasutada indikaatoritena õigusnormide üldarvu, kontrollida õigusnormide üldist kvaliteeti ja leida kattuvaid õigusnormid. Kõik ülalmainitud tunnused olid tuvastatud KarS-s, mis pidid tõendama majanduslaste süütegude ülekriminaliseerimist.

Majanduslaste süütegude osas ülekriminaliseerimise indikaatoriteks oli kasutatud: otsene kriminaliseerimine; õigusnormide muutmine; õigusnormide kattuvus ja õigusnormide tõlgendamisega seotud probleemid.

Nagu eelnevast tuleneb, ülekriminaliseerimise tuvastamisel autor ei tuginenud ainult õigusnormide arvule ning vältis karistatud isikute arvule tuginemist. Autori arvamusel see on vale metoodika ülekriminaliseerimise tuvastamisel. Näiteks karistatavate isikute üldarvu vähendamiseks on võimalik neid kas amnesteerida või kustutada nende nimed karistusregistrist. Kuid taolised meetmed ei vähenda ülekriminaliseerimist. Õigusnormide üldine arv on kindel ülekriminaliseerimise tunnus, kuid selle tunnuse alusel probleemi tuvastamine on umbmäärane.

Millal on võimalik rääkida sellest, et kriminaalõiguslike õigusnorme on liiga palju? Neid oli alati palju positiivses õiguses, kuid peamine probleem on seotud kriminaalõiguslike normide alusel kriminaalkaristuste mõistmisega. Ülekriminaliseerimise tipuks sai 2001. aasta karistusõigusreform, mitte õigusnormide üldarvu pärast, vaid eelkõige õigusnormide kvaliteeti ning nende alusel karistamise pärast.

Ülekriminaliseerimise tuvastamiseks toob autor konkreetseid näiteid, miks KarS-s sätestatud õigusnormid on kehvad. Lisaks 2001. aasta karistusreformiga loodud väärteoõiguse enklaav tekitab karistuste ebaõiglust. Väärteo- ning kriminaalkaristuste kohaldamisega tekkivad õigustehnilised probleemid, need kaks valdkonda dubleerivad teineteist jne. Kõik ülalmainitud probleemid toovad kaasa karistusõiguse ülekriminaliseerimist.

KarS-s loobuti haldusõigusrikkumise mõistest ja oli kehtestatud uus kord – süüteod jagunesid kuritegudeks ja väärtegudeks, neid liike saab omavahel eristada põhimõtteliselt ainult lähtudes karistuse kvantitatiivsest suuruselt. Reformi tagajärjeks sai kriminaalõiguse killustatus, kus väärteokoosseisude hajutatus umbes 150 õigusaktide vahel takistab õiguse toimimist. KarS-i uuenduseks oli ka positiivse üldpreventsiooni teooria kehtestamine, mille mõju ülekriminaliseerimisele on raske õigusmetodoloogiliselt tuvastada.

Magistritöös olid leitud vastused püstitatud uurimisküsimustele, ülekriminaliseerimist on võimalik tuvastada indikaatorite abil ning õigusnormide analüüsi teostamise teel oli tuvastatud KarS-i ning selle 21. peatüki ülekriminaliseerimise peamised näitajad. Nendeks on eelkõige normide üldarv, nende vajalikus (rakendatavus), kvaliteet, arusaadavus.

Kvantitatiivsete uurimismeetodite abil leidis kinnitust see, et tänapäeva kriminaalõiguses majandusalased süüteod on ülekriminaliseeritud. Üheks põhjuseks on kriminaalõiguse „dubleerimine“ väärteoõigusega, mis vältimatult tingib ülekriminaliseerimist majandustegevuse valdkonnas.

Kokku on õigusnorme, mille alusel on ettenähtud karistused majandusalaste süütegude eest vähemalt üle kaheksa ja see kindlasti ei ole lõplik arv. Lõpliku üldarvu tuvastamine ei olnud käesoleva töö eesmärgiks, eesmärk oli tuvastada majandusalaste süütegude ülekriminaliseerimist.

Kriminaalpoliitika majandustegevuse valdkonnas peab kaitsma ettevõtlust, mitte takistama seda toimimist. Riigil on palju muid vahendeid (nt. haldussund) mille kvalifitseeritud kasutamine hoiab majandustegevust kontrolli all. Haldussuutlikkuse vastu suunatud rünne võib takistada haldusasutus ise. Ebaõiglasel teod haldusvaldkonnas tihtipeale pannakse toime tõhusa järelevalve puudumise tõttu ja peale seda kriminaalkaristuse kohaldamine on pigem „tule kustutamine“ kui reaalne üldpreventiivne vahend.

Kokkuvõttes teostatud uuringu alusel autor teeb ettepaneku ülekriminaliseerimise vähendamiseks majandustegevuse valdkonnas, milleks tuleb vähendada otsest kriminaliseerimist, teha olemasolevad õigusnormid arusaadavamaks, kustutada kattuvaid koosseise ning tõsta õigusnormide kvaliteeti.

Abstract

Overcriminalization in Estonia from the establishment of the Penal Code on the economic offences example

According to Penal Code § 3 cut 2 offences are criminal offences and misdemeanours. Main difference between named offences is in damage of legal right intensity. Misdemeanours less infringes legal rights than criminal offences. There are two kinds of punish law in Estonia general penal law, that is in Penal Code and branch law, that is located in another statutes.

First person in Estonia, who has told in Parliament about overcriminalization problem on May of 2010, was Märt Rask, who also participated in 2001. year Penal Code reform. Mister Rask has divided parliamentarians attention to some aspects of Criminal Law, for example in 2010th in the Estonian legal system was about 1300 different offences and 55,6% of Estonia population is included in Penal Register.

Mister Rask also has argued that Penal Code was established in 2002 and during all the time offences in it was changed. In evolving legal system is relatively rapid changes are inevitable, but the stability of the legal system is value, what each another new amendment harms.

Mart Rask did not discover anything new in criminal policy. As far as I can tell, Sanford Kadish coined the term “overcriminalization” in a 1962 article in the Harvard Law Review, where he noted the phenomenon of “criminal statutes which seem deliberately to overcriminalize, in the sense of encompassing conduct not the target of legislative concern.”

After listing a few examples of overcriminalization, such as overly broad bans on gambling and strict liability statutes, Professor Kadish mentioned that these laws “raise basic issues of a morally acceptable criminal code,” insofar as they “purport to bring within the condemnation of the criminal statute kinds of activities whose moral neutrality, if not innocence, is widely recognized.”

Problems caused overcriminalization was coined much earlier, and then in 1906 Roscoe Pound noted “the crude and unorganized character of American legislation in a period when the growing point of law has drifted to legislation.

That signs that overcriminalization is not new phenomenon in other countries, like USA, but for Estonia criminal policy overcriminalization is such a new challenge. Because overcriminalization was a slightly researched in Estonia, master thesis author has decided to use Theory of overcriminalization in economic offences research.

The economic crimes are set in the Penal Code as well and in the branch's acts. Criminal norms that must regulate economic activity are impersonal, that means they must defend public administration activity from hazards caused of state management problems. Public administration personal often detects economic crimes by himself, proceeds with them by himself and according to misdemeanours law punish for them by himself.

Today Estonia criminal justice biggest problem is that we have too much of criminal law and criminal punishment. And if general offences (murder, blackmail, bribery) always should be punished on the base of criminal law, most of criminal punishments for economic offences are not justified. That means that they are unjust and punishment for them is unjustified. That situation produces overcriminalization.

In master thesis author describes the existence of a problem with 2001 criminal policy reform and caused of it overcriminalization in Estonia today. Despite on legal and political changes in Estonia, economic activity is still under strict control and pressure from state authorities.

Last criminal reform in the 2001 year has created situation, then on the base of criminal law really persists two branches of criminal law – punishment law and misdemeanor law. Dispersion of penal provisions between Penal Code and branch Acts has directly affected the problem of overcriminalization in economic activity.

Estonian penal law is divided into codified and non-codified branches. All crimes are always provided in Special Part of Penal Code. Misdemeanors may be provided in the Special Part of the Penal Code and in the other laws also.

For example in 2010 there were a total about 148 Acts which provided punishment for some misdemeanor.

Main difference between crimes and misdemeanors consists in punishments. A principal punishment for criminal offence is in the case of natural persons is a pecuniary punishment or imprisonment and in the case of legal persons, a pecuniary punishment or compulsory dissolution. For misdemeanor is no difference between natural or legal persons, a principal punishment for misdemeanor always should be a fine or detention.

Economic offences are established in Penal Code Chapter 21 and branches Acts also. Main purpose of this master thesis is explaining this situation in Estonian Criminal Law. As it is possible to see throw all of analysis in master thesis second and third parts, overcriminalization problem is not in number of punished persons.

There are another indicators of overcriminalization, like untenable offenses; superfluous statutes; doctrines that overextend culpability; crimes without jurisdictional authority; grossly disproportionate punishments; and excessive or pretextual enforcement of petty violations. Is enough to contextualize overcriminalization, if one of these indicators persists in criminal law.

Master thesis is divided into three chapters. In the first chapter are explained main points of theory of overcriminalization. Overcriminalization also encourages the misallocation or waste of limited resources, especially when the underlying rationale, such as the pursuit of vice crime, is deemed trivial or untenable by most political theories.

Overcriminalization is a socio-political phenomenon that might be evaluated in the aggregate for causes, consequences, and correctives. Overcriminalization is not merely a problem of too many crimes akin to an opera having “too many notes.”

Instead, it encompasses a broad array of issues, including: what should be denominated as a crime, and when it should be enforced; who falls within the law’s strictures or, conversely, avoids liability altogether; and what should be the boundaries of punishment and the proper sentence in specific cases.

Feasible survey in master thesis is in nature more epistemological, it is prepared on the base of Penal Codes that were in force in Estonia from 2002. Fundamentally prepared survey has given possible reasons of overcriminalization.

For survey were used qualitative and quantitative (mixed) methods. Qualitative method was used mainly for interpreting legal sources (laws, statutes, overviews) and translation of theoretical opinions. Quantitative method was used in legislation analyze.

Main hypothesis, that overcriminalization was caused of 2001. year criminal reform was verified.

In nowadays, then basis of punishment in Penal Code is the possibility to influence the offender not to commit offences in the future (special prevention), and the interests of the protection of public order (positive general prevention) Estonian criminal law is almost in danger of overcriminalization.

Impact of 2001 criminal reform to economic crimes was confirmed – criminal law fragmentation between Penal Code and branched Acts has raised level of overcriminalization in economic sector.

On the base of master thesis author has offered to reduce the number of economic laws and best way doing so is decriminalization.

Kasutatud kirjanduse loetelu:

1. Auväärt, L., Sootak, J. Kriminaalõigus. Metoodilisi materjale TRÜ majandusteaduskonna üliõpilastele. Tartu, 1987.
2. Crisan, I. The principles of legality nullum crimen, nulla poena sine lege and their role. Effectius Newsletter, Issue 5, 2010.
3. Dripps, Donald A. The Liberal Critique of the Harm Principle. 17 Criminal Justice Ethics 3 (1998).
4. Edmundson, W.A. The Duty to Obey the Law. Lanham, Md.: Rowman & Littlefi eld, 1999.
5. Erelt, T., jt. Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006.
6. Ernits, M. jt. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus. Tallinn, 1999.
7. Ernits, M. Preventiivhaldus kui tulevikumudel. Riigikogu Toimetised, 2008, nr 17.
8. Filippov, J. Kõva käepigistuse eest vangimajja? Eesti Ekspress, 16.07.2013
9. George C. Thomas III. Double Jeopardy: The History, the Law. New York: New York University Press, 1998.
10. Grau, K. „Mõned märkused uue Kriminaalseadustiku üldosa projekti kohta“ Õigus 1922/7.
11. Gryphon, M. The Better Part of Lenity, 7 J.L. ECON. & POL'Y 717, 717 (2011).
12. Hawkins, K. Law as Last Resort: Prosecution Decision-Making in a Regulatory Agency. Oxford: Oxford University Press, 2002.
13. Husak, D. Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law. Oxford University Press, 2008.
14. Kadish, H. Legal Norm and Discretion in the Police and Sentencing Processes, 75 HARV. L. REV. 904, 909 1962.
15. Knutsson, J. Labeling Theory a critical examination. Scientific Reference Group, 1977

16. Larkin, Paul J. Jr. Public Choice Theory and Overcriminalization. *Harvard Journal of Law & Public Policy* 36.2 (2013): 715-793
17. Luna, E. The Overcriminalization phenomenon. Luna, 2005, p 703-743.
18. Mereste, U. *Majandusleksikon*. Tallinn 2003.
19. Merusk, K. jt. *Haldusõigus : õpik Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilastele*. Juura, 1995.
20. Nadelmann, E. Drug Prohibition in the United States: Costs, Consequences, and Alternatives, *245 Science* 939 (1989).
21. Packer, H. *The Limits of the Criminal Sanction*. Stanford: Stanford University Press, 1968.
22. Pikamäe, P. Karistusseadustiku eriosa probleeme: õiguspoliitilised lahendused ja edasine areng. *Juridica* 2005, nr 2 lk 84-93.
23. Pikamäe, P. Karistusseadustiku eriosa probleeme: õiguspoliitilised lahendused ja edasine areng. *Juridica*, 2005, nr 2, 84-93.
24. Raudvere, P. *Väärteokoosseis Eesti Karistusõiguses*. Magistritöö. Juhendaja knd (õigus) prof Indrek Koolmeister. 2009
25. Rawls, J. *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press, 1993.
26. Reinthal, T. Karistusõiguse suund-ülekriminaliseerimine? *Juridica*, 2010, nr 10, lk 740-750.
27. Robinson, P. H. and Cahill, M. T. Can a Model Penal Code Second Save the States from Themselves? *Ohio State Journal of Criminal Law* 169, 170, 2003.
28. Robinson, Paul H. The Five Worst (and Five Best) American Criminal Codes“ 95 *Northwestern University Law Review* 1, 2000.
29. Sepp, H. Ohtlikkuse arvestamine karistuse mõistmisel kohtupraktikas. *Juridica* 2008, nr 8 lk 539-546.
30. Sootak, J ja Pikamäe, P. *Karistusseadustik : kommenteeritud väljaanne*. Tallinn : Juura, 2009.

31. Sootak, J. Kuriteomõiste ja õiguslik kriminaalõigus. Kolme-elementidest kuriteomõistest karistusseadustiku üldosa eelnõus. *Juridica*, 1998, nr 1, lk 23-27.
32. Sootak, J. Looming või aritmeetika? *Juridica*, 1997, nr 1, lk.31-36.
33. Sootak, J. Kaks aastat karistusseadustikku - uus õigus ja uued probleemid? *Juridica*, 2005, nr 1, lk 45-52.
34. Sootak, J. Karistusõiguse arengumudelid: Enklaavid ja nende iseseisvumine. *Akadeemia* 2014/4.
35. Sootak, J. Majanduskriminaalõigus. Õppevahend juristide põhi- ja täiendõppeks. Tartu 1998.
36. Sootak, J. Theories of Punishment and Reform of Criminal Law (Reforms as a Change of Mentality). *Juridica International* V, 2000.
37. Traat, U. ja Markina, A. Üldkriminoloogia. Sisekaitseakadeemia, 2003.

Kasutatud normatiivaktid:

1. Alkoholiseadus RT I 2002, 3, 7...RT I, 10.07.2013, 2
2. Arhiiviseadus RT I, 21.03.2011, 1
3. Autoriõiguse seadus RT I 1992, 49, 615... RT I, 14.06.2013, 5
4. Autoveoseadus RT I 2000, 54, 346... RT I, 02.03.2012, 9
5. Eesti Vabariigi põhiseadus RT 1992, 26, 349.... RT I, 27.04.2011, 2
6. Haldusõiguserikkumiste seadustik RT 1992, 29, 396 ...RT I 1999, 41, 496
7. Hasartmänguseadus RT I 2008, 47, 261 ... RT I, 29.06.2012, 62
8. Infoühiskonna teenuse seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse, riigisaladuse seaduse ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seadus. RT I 2004, 54, 387
9. Investeeringufondide seadus RT I 2004, 36, 251... RT I, 23.12.2013, 18
10. Jäätmeseadus RT I 2004, 9, 52... RT I, 13.03.2014, 28
11. Kalapüügiseadus RT I 1995, 80, 1384... RT I, 08.11.2012, 2
12. Karistusregistri seadus, RT I 1997, 87, 1467

13. Karistusseadustik RT I 2001, 61, 364... RT I, 26.02.2014, 5
14. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, RT I, 05.07.2013, 2
15. Karistusseadustiku rakendamise seadus RT I 2002, 56, 350... RT I, 05.07.2013, 12
16. Kaubandustegevuse seadus RT I 2004, 12, 78
17. Kaugkütteseadus RT I 2003, 25, 154... RT I, 13.03.2014, 35
18. Kemikaaliseadus RT I 1998, 47, 697... RT I, 16.05.2013, 4
19. Konkurentsiseadus RT I 2001, 56, 332... RT I, 05.07.2013, 9
20. Krediidiasutuse seadus RT I 1999, 23, 349... RT I, 23.12.2013, 30
21. Kriminaalmenetluse seadustik RT I 2003, 27, 166... RT I, 26.02.2014, 8
22. Looduskaitse seadus RT I 2004, 38, 258... RT I, 16.05.2013, 16
23. Maapõu seadus RT I 2004, 84, 572... RT I, 13.03.2014, 46
24. Maksukorralduse seadus RT I 2002, 26, 150... RT I, 31.01.2014, 14
25. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus RT I 1997, 52, 834... RT I, 17.04.2013, 11
26. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus RT I 2008, 3, 21... RT I, 08.05.2012, 5
27. Rahapesu tõkestamise seadus RT I 1998, 110, 1811
28. Ravimiseadus RT I 2005, 2, 4... RT I, 15.03.2014, 64
29. Riigihangete seadus RT I 2007, 15, 76... RT I, 23.12.2013, 74
30. Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus RT I 2001, 85, 512... RT I, 16.05.2013, 6
31. Tubakaseadus RT I 2005, 29, 210... RT I, 30.12.2011, 37
32. Vedelkütuse erimärgistamise seadus RT I 1997, 73, 1201... RT I, 30.12.2011, 43
33. Vedelkütuse seadus RT I 2003, 21, 127... RT I, 21.03.2014, 38
34. Vedelkütusevaru seadus RT I 2005, 13, 66... RT I, 31.10.2013, 6
35. Veeseadus RT I 1994, 40, 655... RT I, 22.12.2013, 64
36. Väetise seadus RT I 2003, 51, 352... RT I, 02.03.2011, 3
37. Väärismetalltoodete seadus RT I 2003, 15, 85

38. Väärtpäberituru seadus RT I 2001, 89, 532...RT I, 23.12.2013, 33
39. Äriseadustik RT I 1995, 26, 355... RT I, 21.03.2014, 21
40. Ühistranspordiseadus RT I 2000, 10, 58 ... RT I, 02.07.2013, 36
41. Üleliigse laovaru tasu seadus RT I 2004, 30, 203

Kasutatud kohtuotsused:

1. New Jersey v. Rodriguez, 645 A.2d 1165 (1994).
2. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi 1. aprill 2004. a otsus nr 3-1-1-4-04.
3. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi 25. oktoober 2006. a otsus nr 3-1-1-68-06.
4. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 28. aprilli 2009. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-32-09.
5. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 5. märtsi 2003. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-26-03.
6. Riigikohtu üldkogu 27. juuni 2005. a otsus nr 3-4-1-2-05.
7. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 30. mai 2012. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-36-12.
8. Tartu Halduskohtu 15. november 2012.a otsus haldusasjas nr 3-12-523.

Avaldamata allikad:

1. Eesti keele seletav sõnaraamat. Eesti keele instituut. Arvutivõrgus: <http://portaal.eki.ee>
2. IX RIIGIKOGU STENOGRAMM V ISTUNGJÄRK Kolmapäev, 6. juuni 2001. Arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=991825200#pk2000007921>
3. Justiitsministeerium „Registreeritud kuriteod 2003-2012“ Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/59292>
4. Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE, Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&>
5. Karistusõiguse revisjon „Mida muudetakse?“ Arvutivõrgus :
<http://www.just.ee/muudatused>

6. Karistusõiguse revisjon „Mis on revisjoni eesmärk?“ Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/esmark>
7. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/arengusuunad2018>
8. LISA 1. Karistusseadustiku terviktekst koos muudatustega. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/muudatused>.
9. Priit Pikamäe „Eesti karistusõigus: XX sajandi reformidest Euroopa Liidu karistusõiguse sünnini“ KRIMINAALPOLIITIKA KONVERENTS 2013. Arvutivõrgus: <http://www.nc.ee/?id=63>.
10. Rahvaarv (arvestatud rännet), 1. jaanuar, aasta, Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/34266>
11. Siseministeriumi „Muudatusettepanekud karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule (554 SE)“ 12.02.2014 nr 2-3/11-1. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=b4361f42-805a-45d5-a036-22631e94a8eb&
12. XI RIIGIKOGU STENOGRAMM, VII ISTUNGJÄRK. Neljapäev, 20. mai 2010. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1274339100#pk6500>.
13. T. Reinthal. Ülekriminaliseerimine. Analüüs. Tartu, Mai 2010, lk 9. Arvutivõrgus: [http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%202%20\(Ulekriminaliseerimine_analuu_s\).pdf](http://www.riigikohus.ee/vfs/995/2010_Lisa%202%20(Ulekriminaliseerimine_analuu_s).pdf)
14. Väärteomenetlused. Arvutivõrgus: <http://www.emta.ee/index.php?id=23636>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.

Mina, Svjatoslav Podgornõi (28.09.1985),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:

Ülekriminaliseerimine Eestis majandussüütegude näitel alates Karistusseadustiku kehtestamisest, mille juhendaja on Jüri Saar,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 05.05.2014.a.